

Obligatoriska bedömningsstöd i grundsärskolan

- EN UPPFÖLJNING

Publikationen finns att ladda ner som
kostnadsfri PDF från Skolverkets webbplats:
skolverket.se/publikationer
ISSN: 1103-2421
ISRN: SKOLV-R-485-SE
Rapportnummer: 485
Skolverket, Stockholm, 2019

Förord	2
Sammanfattning.....	3
1 Inledning.....	6
Kort om grundsärskolan.....	7
Syfte och frågeställningar.....	8
Undersökningens upplägg	9
2 Lärarnas användande av bedömningsstöden.....	11
Användningen på skolenheterna.....	12
Kollegialt arbete i användandet av bedömningsstöd	16
Administration i samband med obligatoriska bedömningsstöd.....	17
Bedömningsstödens innehåll, upplägg och tidpunkt för genomförande.....	19
Användande av frivilliga bedömningsstöd	23
3 Bedömningsstödens olika syften.....	25
Påverkan på likvärdighet och undervisning	25
Fungerar bedömningsstöden för att fånga upp elever med behov?.....	29
Huvudmännens och rektorers användande av de obligatoriska bedömningsstöden.....	34
4 Information och kompetensutveckling.....	37
5 Slutsatser.....	40
Referenser.....	47

Förord

Obligatoriska bedömningsstöd infördes för grundsärskolan år 2017. Skolverket har följt upp hur och i vilken utsträckning de obligatoriska bedömningsstöden används. Uppföljningen redovisas i rapporten.

Skolverkets avdelning för analys har tagit fram rapporten i samarbete med medarbetare från läroplansavdelningen.

Skolverket vill tacka alla lärare som har tagit sig tid att besvara den enkätundersökning som uppföljningen bygger på. Stort tack också till er som vi har fått intervjua.

Stockholm, oktober 2019

Peter Fredriksson
Generaldirektör

Sophie Casson Lindbäck
Undervisningsråd

Sammanfattning

Skolhuvudmännen är sedan år 2017 skyldiga att använda sig av bedömningsstöd i grundskolans årskurs 1 i ämnena svenska, svenska som andraspråk och matematik. Det är Skolverket som på uppdrag av regeringen utfärdar bedömningsstöden. Den här uppföljningens syfte har varit att ta fram ett kunskapsunderlag kring i vilken utsträckning och hur de obligatoriska bedömningsstöden används i grundskolan. Resultaten baseras på intervjuer och en enkät till samtliga lärare som undervisar elever mottagna i grundskolans årskurs 1 som läser ämnena. Svarefrekvensen för enkäten blev 73 procent. Nedan sammanfattas undersökningens resultat för varje frågeställning i studien.

Hur utbrett är användandet av de obligatoriska bedömningsstöden i årskurs 1? Här ingår också att undersöka skälen till varför skolor eventuellt har valt att inte använda bedömningsstöden.

Uppföljningen visar att en majoritet av de lärare i grundskolan som ska använda de obligatoriska bedömningsstöden också gör det. Dock är det 29 procent som svarar att de ännu inte har använt bedömningsstöden, detta trots att de har varit obligatoriska att använda sedan 1 januari 2017. Vi ser också att de lärare i grundskolan som undervisar integrerade elever i ännu lägre utsträckning än lärare i grundskolan använder de obligatoriska bedömningsstöden för grundskolan.

De skäl som anges av lärarna själva är bland annat att man inte känner till att bedömningsstöden finns eller att nivån är för hög för eleverna. Utifrån uppföljningen kan vi konstatera att det faktum att Skolverket har genomfört få informations- och kompetensutvecklingsinsatser sannolikt har bidragit till den alltför låga nivån på användandet. En slutsats är vidare att mer kompetensutveckling och förbättrade strukturer för kollegialt lärande bör kunna främja att bedömningsstöden används i ökad grad. Rektorer och skolhuvudmän måste också förstärka information kring bedömningsstöden för att få användandegraden att öka. Det är skolhuvudmännen som är ansvariga för att bedömningsstöden genomförs. Därtill är det nödvändigt att lärarna själva ta ansvar för att hålla sig informerade kring vilka aktiviteter som är obligatoriska att genomföra.

Hur använder lärarna resultatet i undervisningen?

Vi kan konstatera att de obligatoriska bedömningsstöden bidrar till att ge lärarna en bild av enskilda elevers kunskaper i ämnet samt en uppfattning om hur den egna undervisningen har fungerat. Uppföljningen visar också att en knapp majoritet av lärarna tycker att resultatet av de obligatoriska bedömningsstöden påverkar den egna undervisningen. Såväl lärare som intervjuade rektorer och huvudmän har betonat de obligatoriska bedömningsstödens betydelse för en mer likvärdig bedömning av elevernas kunskaper, något som också var ett av regeringens syften med att införa de obligatoriska bedömningsstöden. Man lyfter bland annat att bedömningsstöden innebär ett för grundskolan välbehövligt fokus på bedömning och en konkret koppling till kursplanerna. Betydelsen av att

stödet är nationellt, forskningsbaserat och utgivet av Skolverket framhävs också som faktorer som sammantaget kan ge en positiv påverkan på undervisningen i grundsärskolan. Dock finns en utbredd kritik mot att bedömningsstödet är obligatoriskt just i årskurs 1. För det första är kommunikationen mellan lärare och elev vid det tillfället sällan så utvecklad att eleven har möjlighet att visa all den kunskap denne besitter. För det andra är det jämförelsevis få elever som läser ämnen i årskurs 1 varför det skulle kunna vara mer effektivt att stödet är obligatoriskt i en årskurs där fler elever får genomföra det. En återkommande kommentar från lärare har vidare varit att bedömningsstöden, särskilt i matematik, ligger på en för hög nivå för elever som läser ämnen i årskurs 1 grundsärskolan.

Efterfrågar rektorer och huvudmän analyser av resultatet?

Uppföljningen visar att rektorerna ofta inte efterfrågar resultatet av de obligatoriska bedömningsstöden. Lärarna tycker att detta är en brist och menar att det ger signaler om att bedömning i grundsärskolan inte är en prioriterad fråga. I undersökningen har vi intervjuat representanter för tre skolhuvudmän och av dessa är det ingen som hittills systematiskt har samlat in uppgifter kring resultaten av de obligatoriska bedömningsstöden. Dock ses det som ett utvecklingsområde av samtliga och en av huvudmännen har nyligen fattat beslut om att resultaten ska samlas in.

Ett annat av de användningsområden som regeringen har angett för bedömningsstöden är att deras resultat ska kunna användas som underlag för resursfördelning på skol- och huvudmannanivå. De intervjuade, både huvudmannarepresentanter, rektorer och lärare, är överens om att det syftet inte passar för grundsärskolan. Bland annat för att elevernas kunskapsutveckling kan vara god utan att de möter bedömningsstödens kravnivåer men också för att eleverna är så få att det är vanskligt att göra statistik av resultaten.

Bedömer de lärare som undervisar elever som är mottagna i grundsärskolans årskurs 1 och som läser ämnena matematik, svenska eller svenska som andraspråk att bedömningsstöden är användbara för att identifiera elever i behov av extra anpassningar, särskilt stöd respektive utmaningar för att nå så långt som möjligt?

Regeringens övergripande syfte med obligatoriska bedömningsstöd är att tidigt kunna identifiera elever i behov av extra anpassningar, särskilt stöd eller extra utmaningar för att nå så långt som möjligt. En majoritet av lärarna tycker att bedömningsstöden i låg utsträckning eller inte alls bidrar till att identifiera elever i behov av extra anpassningar respektive särskilt stöd. Vad gäller utmaningar för att nå så långt som möjligt är svaren mer jämnt fördelade men det är fortfarande ungefär hälften som är negativa eller menar att frågan inte är relevant. Intervjuer och enkätens öppna svar visar dock att lärare inte verkar tycka att detta förhållande är särskilt problematiskt, man ser andra viktiga värden med att införa bedömningsstöd i grundsärskolan. Inte minst tycker man att det är en viktig signal att också grundsärskolans elever ska genomföra bedömningsstöd. Det sätter ett för grundsärskolan välbehövligt fokus på såväl kursplanernas innehåll som på

bedömarkompetens menar man. Undersökningen visar vidare att det är vanligt att den ordinarie undervisningen i grundsärskolan betraktas som en typ av extra anpassning och/eller särskilt stöd. Detta är sannolikt en delförklaring till att relativt få lärare anger att bedömningsstöden fungerar väl för att fånga upp fler elever i behov av extra anpassningar och särskilt stöd. Även om undersökningen visar att regleringarna kring extra anpassningar och särskilt stöd inte alltid tillämpas så gäller regelverket för grundsärskolan. Om det inte tillämpas kan det få olika typer av negativa konsekvenser. En konkret sådan handlar om att åtgärdsprogram går att överklaga. Ifall det inte upprättas ett åtgärdsprogram när en elev i grundsärskolan är i behov av särskilt stöd finns det inget beslut att överklaga.¹

Vad gäller att identifiera elever som kommit långt i sin kunskapsutveckling verkar lärarna vara av uppfattningen att detta också fungerar väl, även utan bedömningsstöd, bland annat eftersom undervisningen ofta både är individanpassad och personaltät. Däremot anges en låg nivå på uppmärksamhet från rektor och huvudman och den bristande strukturen för kollegialt lärande som exempel på utmaningar som måste mötas för att bedömningskompetensen ska öka och för att eleverna därigenom ska få undervisning av en sådan kvalitet som de har rätt till.

Skolverkets vidare arbete

Skolverket har ett instruktionsenligt uppdrag att kontinuerligt bedöma behovet av och utveckla bedömningsstöd och kartläggningsmaterial. Utifrån den här uppföljningens resultat planerar Skolverket att ta ett förnyat grepp kring information och kompetensutveckling kring bedömningsstöd i grundsärskolan. Skolverket kommer också att överväga om den här uppföljningens resultat ska leda till en revidering av befintliga bedömningsstöd eller utveckling av nya bedömningsstöd alternativt annat stödmaterial för grundsärskolan. Vidare har Skolverket i olika sammanhang lyft att utbildningen för elever med intellektuell funktionsnedsättning skulle behöva genomlysas på ett mer övergripande plan. Detta för att säkerställa att utbildningen ger eleverna förutsättningar att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling. Skolverket bedömer att den här rapporten ytterligare aktualiserar behovet av en sådan utredning.

¹ 3 kap. 9 § och 28 kap. 16§ skollagen (2010:800).

1 Inledning

Skolhuvudmännen är sedan 1 januari 2017 skyldiga att se till att bedömningsstöd används i grundsärskolans årskurs 1 i ämnena svenska, svenska som andraspråk och matematik. Syftet med de obligatoriska bedömningsstöden i grundsärskolan är detsamma som för övriga skolformer, det vill säga grundskolan, sameskolan och specialskolan. Av uppdraget från regeringen till Skolverket om att bedömningsstöd skulle tas fram framgår att bedömningsstöden i sig ska utgå från de behov som finns i respektive skolform.² Av Skolverkets instruktion framgår vidare att myndigheten kontinuerligt ska bedöma behovet av och utveckla bedömningsstöd och kartläggningmaterial. Myndigheten ska utforma eller anpassa dessa utifrån olika elevgruppers behov och förutsättningar.³

Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, har ett generellt uppdrag att ge råd och stöd, bland annat genom att anordna kompetensutveckling i specialpedagogiska frågor som rör barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning.⁴ Myndigheten har dock inget specifikt uppdrag kring bedömningsstöd i grundsärskolan.

År 2018 genomförde Skolverket en uppföljning av de obligatoriska bedömningsstöden i grundskolan. Uppföljningen fungerade bland annat som ett underlag inför de revideringar som därefter har genomförts av bedömningsstöden i grundskolan, specialskolan och sameskolan.

Enligt regeringen är syftet med obligatoriska bedömningsstöd att förbättra förutsättningarna för att tidigt identifiera elever som riskerar att inte nå kunskapskraven samt elever som behöver extra utmaningar för att nå så långt som möjligt.⁵ I Skolverkets förord till de obligatoriska bedömningsstöden i grundsärskolan anges bland annat att bedömningsstöden har tagits fram på uppdrag av regeringen för att ge ett tydligt och konkret stöd för uppföljning av elevernas läs- och skrivutveckling samt kunskaper i matematik. Ett av motiven till bestämmelserna om obligatoriskt bedömningsstöd i årskurs 1 är att få syn på och därmed få ett underlag för att utjämna skillnader mellan skolor i arbetet med kunskapsuppföljning. Vidare betonas i förordet att det i ett systematiskt kvalitetsarbete ingår att huvudmannen följer upp att bedömningsstöden används på skolenheterna och har rutiner för uppföljning av vad genomförandet har visat.⁶

² Regeringsbeslut U2015/03529/S. *Uppdrag om kunskapskrav i läsförståelse och obligatoriska bedömningsstöd i årskurs 1.*

³ Förordning (2015:1047) med instruktion för Statens skolverk.

⁴ Förordning (2011:30) med instruktion för Specialpedagogiska skolmyndigheten.

⁵ Prop. 2014/15:137 *Obligatoriska bedömningsstöd i årskurs 1.*

⁶ Skolverket (2016) *Bedömningsstöd i läs- och skrivutveckling i grundsärskolan.* Detta bedömningsstöd är ett stöd för bedömning av elevers kunskaper utifrån kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk.

Kort om grundsärskolan

Regeringen har uttalat att grunden för grundsärskolan är att elever är olika och att de elever som behöver en till sina behov anpassad utbildning i särskolan ska kunna få det. Regeringen betonar dock i den proposition som föregick den nuvarande skollagen att det är viktigt att utbildningen i grundsärskolan så långt det är möjligt motsvarar den som ges i grundskolan. På samma sätt som för grundskolan ska utbildningen i grundsärskolan ligga till grund för fortsatt utbildning. Även i övrigt ska syftet med utbildningen i grundsärskolan motsvara syftet med grundskolan, anför regeringen i samma proposition.⁷

Kunskapsperspektivet i grundsärskolan stärktes 2011 när grundsärskolan fick en egen läroplan med tillhörande kursplaner. Tidigare utredningar hade påpekat att omsorgsperspektivet varit alltför starkt inom grundsärskolan och betonade att en förändring måste till eftersom alla elever har rätt att få utmaningar för att kunna nå så långt som möjligt.⁸

Eleverna i grundsärskolan

Grundsärskolan är anpassad för de elever som man bedömer inte kan nå upp till de kunskapskrav som finns i grundskolan eftersom de har en utvecklingsstörning. De personer vi har intervjuat använder ofta begreppet intellektuell funktionsnedsättning. Därför förekommer det synonymt med begreppet utvecklingsstörning i den här rapporten. Utvecklingsstörning är det begrepp som används i skollagen.

Utvecklingsstörning definieras som en nedsättning i intelligensförmåga konstaterad under uppväxten och en samtidig nedsättning i adaptiv förmåga eller beteende. Med adaptiv förmåga menas kortfattat hur man kan använda sin förmåga i olika sammanhang. För att bli mottagen i grundsärskolan krävs en medicinsk, psykologisk, pedagogisk såväl som social utredning. I de allmänna råden för mottagande i grundsärskolan betonas att det är först efter en sammanvägning av bedömningarna utifrån alla fyra typer av utredningar som en så kallad målgruppsstillhörighet kan fastställas. Det är därför varken möjligt eller önskvärt att endast bygga ett mottagande i grundsärskolan på en precisering av en viss intelligenskvot.⁹

Det finns också möjlighet för elever i grundsärskolan att få sin utbildning inom grundskolan. Det innebär att eleven får hela eller delar av undervisningen i en grundskoleklass, men att eleven undervisas och bedöms utifrån grundsärskolans kursplaner. Den här elevgruppen benämns i skollagen integrerade elever. Deras

⁷ Prop. 2009/10:165 *Den nya skollagen – för kunskap valfrihet och trygghet.*

⁸ Se bland annat SOU 2004:98 och Skolinspektionen Rapport 2010:9 *Undervisningen i svenska i grundsärskolan.*

⁹ Skolverket (2018) *Mottagande i grundsärskola, gymnasiesärskola samt urval till gymnasiesärskolans nationella program.* Allmänna råd med kommentarer.

lärare är en del av den här studien.¹⁰ I de allmänna råden betonar Skolverket betydelsen av att rektorn säkerställer att den integrerade elevens lärare undervisar utifrån grundsärskolans kursplaner.¹¹

Om skolan bedömer att en elev inte kan tillgodogöra sig hela eller delar av utbildningen i grundsärskolans ämnen läser eleven istället ämnesområden.¹² Eftersom det för närvarande inte finns bedömningsstöd för ämnesområden är den här rapporten endast inriktad på de elever och de lärare som får undervisning i, respektive undervisar i, grundsärskolans ämnen.

Läsåret 2018/19 fanns det 145 grundsärskolenheter där sammanlagt 297 elever läste ämnen i årskurs 1. Utöver det var 127 ytterligare elever mottagna i grundsärskolan som gick i årskurs 1 som integrerade elever i 97 olika grundskolor. Sammanlagt var det 424 elever som läste ämnen och var mottagna i årskurs 1 i grundsärskolan år 2018/19. Att det är så pass få elever som undervisas i ämnen i grundsärskolan medför att det inte sällan bara är en eller några elever per årskurs i varje skola.

Antalet elever som är mottagna i grundsärskolan och läser ämnen ökar med varje årskurs, det är ett kontinuerligt inflöde av mottagna i grundsärskolan under hela skoltiden. År 2018/19 var 424 elever mottagna i årskurs 1, 642 i årskurs 4 och 959 i årskurs 9. Antalet elever som läser ämnesområden är mer konstant. 2018/19 fanns det 610 elever som läste ämnesområden i årskurs 1, 529 i årskurs 4 och 597 i årskurs 9.

Syfte och frågeställningar

Den här uppföljningens syfte är att ta fram ett kunskapsunderlag kring i vilken utsträckning och hur de obligatoriska bedömningsstöden används i grundsärskolan. Uppföljningen belyser följande frågor:

- 1) Hur utbrett är användandet av de obligatoriska bedömningsstöden i grundsärskolans årskurs 1? Här ingår också att undersöka skälen till att skolor eventuellt har valt att inte använda bedömningsstöden.
- 2) Hur använder lärarna resultatet i undervisningen?
- 3) Efterfrågar rektorer och huvudmän analyser av resultatet? Hur används i så fall resultatet på rektors- respektive huvudmannanivå?

¹⁰ Så till vida eleven är mottagen i grundsärskolan och läser ämnen.

¹¹ Skolverket (2018) *Mottagande i grundsärskola, gymnasiesärskola samt urval till gymnasiesärskolans nationella program*. Allmänna råd med kommentarer.

¹² Formellt är det skolhuvudmannen som fattar detta beslut. Se bland annat Skolverket (2018) *Mottagande i grundsärskola, gymnasiesärskola samt urval till gymnasiesärskolans nationella program*. Allmänna råd med kommentarer.

4) Bedömer lärarna att bedömningsstöden är användbara för att identifiera elever i behov av extra anpassningar, särskilt stöd respektive utmaningar för att nå så långt som möjligt?

Undersökningens upplägg

Underlag har samlats in på två huvudsakliga sätt: genom webbenkät och intervjuer. Enkät- och intervjufrågorna berörde områden såsom användning av de obligatoriska bedömningsstöden, inställningen till materialet bland målgruppen och om det har påverkat undervisningen. Enkätresultaten visar på generella mönster medan intervjuerna ger en djupare och mer nyanserad bild av hur bedömningsstöden används och uppfattas.

Enkätstudien

Populationen omfattar alla lärare som undervisar elever som läser ämnen i årskurs 1 i grundsärskolan, det vill säga även lärare som undervisar elever som går integrerat i grundskolan. Eftersom det enbart var 183 skolenheter med lärare som undervisade elever i ämnen i grundsärskolan i årskurs 1 bedömde vi att en totalundersökning var mest lämplig.

Skolenhetsregistret användes som urvalsram. För att nå de berörda lärarna kontaktade vi samtliga skolor som enligt registret från mars 2019 hade elever mottagna i årskurs 1 grundsärskolan och som läste ämnen för att få mejladresser till aktuella lärare. Av de 183 skolorna var det 14 skolor som inte besvarade vår förfrågan.

Datinsamling och statistikens tillförlitlighet

Enkäten skickades under maj 2019 till samtliga 318 lärare. Av dem undervisade 83 lärare elever som går integrerat och 235 lärare undervisar i grundsärskolans årskurs 1.

Efter tre påminnelser blev svarsfrekvensen 70 procent för lärare till integrerade elever och 74 procent för lärare i grundsärskolan. Det betyder att vi fick in 173 svar från lärare i grundsärskolan och 58 lärare som undervisar elever mottagna i grundsärskolan i grundskolan. Sammantaget blev svarsfrekvensen 73 procent av de lärare vi fick kontaktuppgifter till.

När det gäller bortfallet av skolenheter, verkar de skolor som valt att besvara enkäten inte skilja sig systematiskt från de skolor som inte har besvarat enkäten. Det skulle dock kunna vara så att rektorerna för de sammanlagt 14 skolor som inte har återkommit med kontaktuppgifter till lärare i högre utsträckning ansvarar för skolenheter som ännu inte börjat använda de obligatoriska bedömningsstöden. Av de öppna svaren framgår också att vissa enkäter har skickats till lärare som undervisar elever i ämnesområden, inte ämnen. Dessa lärare har ändå besvarat enkäten.

Vi har inte genomfört någon bortfallsanalys bland de lärare som inte har besvarat enkäten eftersom vi saknar bakgrundsvariabler på individnivå.

Det finns ingen indikation på att någon av enkätfrågorna enkätfrågorna fungerade dåligt, det partiella bortfallet var lågt, 0,5 procent.

Analys av enkäten

De resultat som redovisas i rapporten baseras på beskrivande statistik. Eftersom det enbart är 231 lärare som har besvarat enkäten anser vi att det inte alltid är meningsfullt att särredovisa enkätsvaren då det rör sig om väldigt små tal trots att svarsfrekvensen kan betraktas som god. Vi redovisar endast skillnader mellan olika grupper då vi bedömer att det inte är för små tal. I vissa fall, där det rör sig om små tal, beskriver vi istället generella mönster då vi ser skillnader mellan olika grupper, men redovisar inte statistiken. Enkäten innehåller också fritextsvar som har analyserats och använts som underlag i den här uppföljningen.

År 2018 genomförde Skolverket en uppföljning av de obligatoriska bedömningsstöden i grundskolan. I den mån det har varit möjligt och lämpligt har vi gjort jämförelser mellan de två undersökningarnas resultat.¹³ Bedömningsstöden blev obligatoriska i grundskolan 1 juli 2016 och enkätundersökningen genomfördes under hösten 2017. Bedömningsstöden i grundsärskolan blev obligatoriska att använda 1 januari 2017 och enkätundersökningen genomfördes våren 2019.

Intervjuer

Som komplement till enkätstudien har lärare från sex skolenheter intervjuats. På vissa skolenheter genomförde vi enskilda intervjuer medan vi på andra skolenheter träffade flera lärare. Vi har också intervjuat tre rektorer och representanter för tre skolhuvudmän. Sammanlagt har 19 personer intervjuats.¹⁴ För att välja skolor att besöka valde vi i första steget tre skolhuvudmän slumpmässigt ur den grupp huvudmän som hade elever som läser ämnen i grundsärskolan årskurs 1 både år 2017/18 och 2018/19. Ambitionen var att de lärare och rektorer som intervjuades skulle ha erfarenhet av att arbeta med obligatoriska bedömningsstöd. I nästa steg valdes en skola slumpmässigt bland de huvudmän som hade elever som läste ämnen i årskurs 1. Hos en huvudman kompletterades intervjuerna med lärare från en grundskola som undervisade en integrerad elev. Ytterligare en skola valdes slumpmässigt ut för intervju under studiens inledande fas utan att skolhuvudmannen intervjuades.

¹³ Skolverket (2018) *Uppföljning av obligatoriska bedömningsstöd i årskurs 1*.

¹⁴ Dessutom har uppföljningens frågeställningar presenterats för Specialpedagogiska skolmyndighetens (SPSM) nätverk för rektorer i grundsärskolan och nätverk för lärare kring obligatoriska bedömningsstöd i grundsärskolan. Vi har tagit del av deras erfarenheter och reflektioner utifrån uppföljningens frågeställningar.

2 Lärarnas användande av bedömningsstöden

Vilken utbildning har de som har svarat på enkäten?

För att vara behörig att undervisa i grundsärskolan krävs normalt en speciallärarexamen med inriktning mot utvecklingsstörning. Dessutom behöver man ha en förskollärare- eller lärarexamen. Inom grundsärskolan saknar mer än åtta av tio lärare legitimation med behörighet för skolformen.

Vi har frågat lärarna som enkäten gick till vilken deras högsta utbildning är.

Tabell 1. Vilken är din högsta utbildning? Andel i procent. *

	Antal	Andel
Specialpedagog	39	17
Speciallärare	58	25 ¹⁵
Lärarytbildning	58	25
Förskollärare	18	8
Fritidspedagog	3	1
Annat	15	6
Total	231	100

*Totalen summerar inte till 100 procent pga. avrundning.

Ambitionen var att kunna göra analyser av enkätsvaren utifrån lärarnas utbildning. Men eftersom det är så pass få som svar inom vissa grupper anser vi att det inte är meningsfullt att redovisa.

Vi har också frågat lärarna om det ingår i deras utbildning att undervisa elever i lägre årskurser i matematik, svenska och/eller svenska som andraspråk.

¹⁵ Av de svarande speciallärarna är 21 procent speciallärare med inriktning mot utvecklingsstörning. Av de svarande specialpedagogerna har 4 procent en inriktning mot utvecklingsstörning i sin utbildning.

Tabell 2. Ingår det i din utbildning att undervisa elever i de lägre årskurserna i något/några av dessa ämnen? Flera svarsalternativ är möjliga. * Andel i procent.

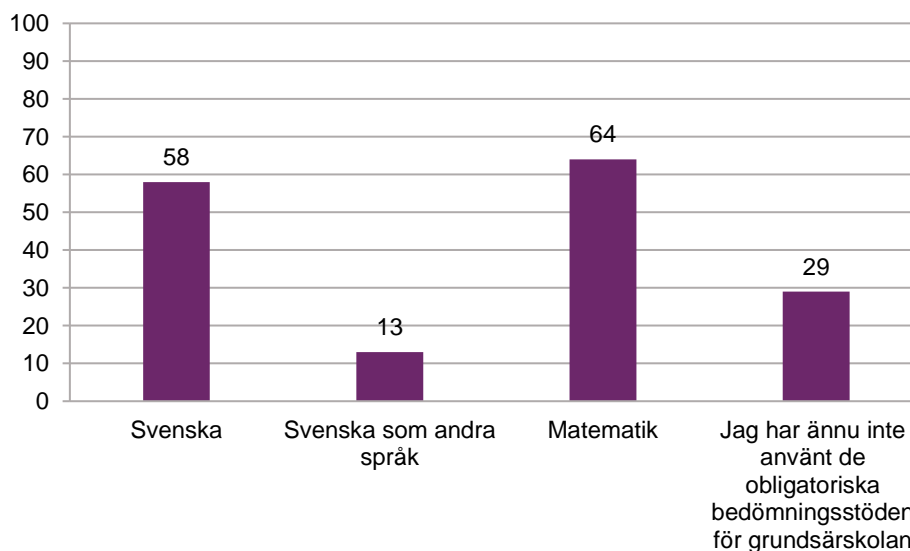
	Antal	Andel
Svenska	179	77
Svenska som andraspråk	84	36
Matematik	174	75
Nej	42	18

*Eftersom flera svarsalternativ är möjliga kan flera ange att de har utbildning att undervisa i flera ämnen. Exempelvis är det 73 personer som har utbildning för att undervisa i alla tre ämnen.

Användningen på skolenheterna

Diagram 1 visar att 64 procent av lärarna använder bedömningsstödet i matematik, 58 procent använder det i svenska och 13 procent använder bedömningsstöden i svenska som andraspråk.¹⁶ 29 procent svarar att de ännu inte har använt något av de obligatoriska bedömningsstöden.

Diagram 1. I vilka ämnen använde du obligatoriska bedömningsstöd för elever mottagna i årskurs 1 grundskolan? Andelar i procent*. Flera svarsalternativ är möjliga.

Av de lärare som är anställda i grundskolan och undervisar elever utifrån grundskolans kursplan, så kallade integrerade elever, är det 62 procent som

¹⁶ Sammantaget blir det mer än 100 procent eftersom det går att ange fler svarsalternativ.

använder stödet i svenska och 68 procent som uppger att de använder stödet i matematik.

I den undersökning som Skolverket gjorde kring obligatoriska bedömningsstöd i grundskolan angav 85 procent av lärarna att de använde stödet i svenska, 83 procent använde stödet i matematik och 30 procent använde stödet i svenska som andraspråk. 5 procent av lärarna uppger att de inte hade använt något av stöden. Således är det betydligt högre andel av lärarna som använder de obligatoriska bedömningsstöden för grundskolan än motsvarande för grundsärskolan.

Få användare i SVA kan bero på att en låg andel av eleverna läser SVA

Bedömningsstöden i svenska som andraspråk används i betydligt lägre utsträckning än övriga ämnen; 13 procent säger att de använder bedömningsstödet (se diagram 1). Det finns inte statistik över hur stor andel av eleverna i årskurs 1 som läser ämnet svenska som andraspråk. Dock vet vi att det sammanlagt var 6301 elever som läste ämnen i grundsärskolan år 2018/19. Av dessa läste 13 procent svenska som andraspråk. En delförklaring till att det endast är 13 procent av lärarna som uppger att de har använt bedömningsstödet för SVA är därför sannolikt att det är ungefär den andelen elever som undervisas i svenska som andraspråk.

Varför använder inte alla lärare de obligatoriska bedömningsstöden?

Vi frågade de lärare som uppger att de ännu inte har använt de obligatoriska bedömningsstöden vad det beror på. En av orsakerna som uppger är att andra lärare använder bedömningsstöden med eleverna. Det innebär att det sannolikt är vissa av dessa lärares elever i grundsärskolan som har fått genomföra ett eller flera av de obligatoriska bedömningsstöden med en annan pedagog. Samtidigt står det klart att alla elever inte bedöms utifrån bedömningsstöden. Det finns flera anledningar till det. Lärare uppger till exempel i enkäten att de inte känner till att bedömningsstöden finns. Andra lärare skriver att de tycker att nivån är för hög för de elever de undervisar. Det finns också några lärare som anger att nivån i de obligatoriska bedömningsstöden är för låg för den/de elever de undervisar. Brist på tid är också en orsak som förekommer bland svaren och någon enstaka lärare skriver att denne inte tycker att de obligatoriska bedömningsstöden behövs.

Vid tre av sex av de skolor som vi genomförde intervjuer vid används inte de obligatoriska bedömningsstöden. Det visste vi inte när vi kontaktade skolorna för att genomföra intervjuer, och hur det kommer sig blev naturligtvis en central intervjufråga. En av rektorerna berättar att hon visserligen har fått information från huvudmannen om att bedömningsstödet har blivit obligatoriskt men att det har varit en turbulent lärarsituation och att det är en av orsakerna till att bedömningsstöden inte använts. Den relativt nyanställda lärare som också intervjuas på samma skola berättar vid intervjun att hon helt enkelt inte känner till att stöden finns.

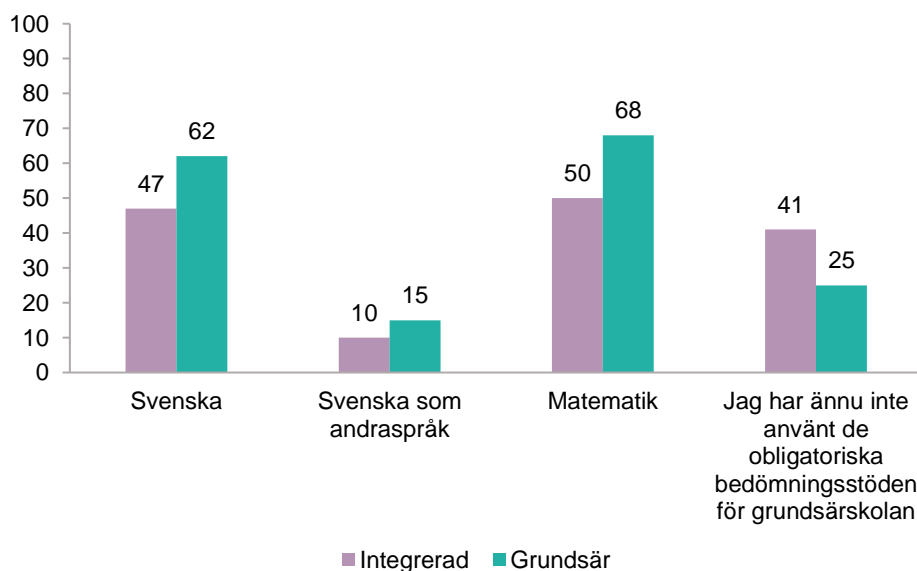
Vid en annan skola hos samma huvudman har man valt att istället för Skolverkets bedömningsstöd använda bedömningsstöd från ett läromedelsföretag. Lärarna beskriver att detta stöd är anpassat till grundsärskolans elevgrupp och att man därför inte har upplevt behov av ett annat stöd. Därför, menar de intervjuade lärarna, har det inte varit tillräckligt angeläget att komma igång med det obligatoriska bedömningsstödet. Samtidigt vet de tre lärare som vi träffade på skolan om att Skolverkets bedömningsstöd är obligatoriskt i årskurs 1 och de berättar att planen är att börja använda dessa inom en snar framtid.

Såväl rektorer som lärare beskriver grundsärskolan som att den ofta är ”vid sidan av” som en möjlig förklaring till att inte alla använder bedömningsstöd trots att det är obligatoriskt. Så här säger en rektor som också har arbetat som lärare både i grundskolan och grundsärskolan: *Det har inte funnits material, bedömningsstöd, ingenting. Då är man som lärare van att göra själv. Och man tar sig rätten att göra själv. Rektor och huvudman säger också ”gör lite själv”. Så därför är det inte så konstigt att man tänker att man har en valfrihet också kring bedömningsstöd.*

Lägre andel av lärare till integrerade elever använder bedömningsstöden

127 elever är enligt Skolverkets statistik mottagna i årskurs 1 i grundsärskolan men finns i en grundskoleklass, så kallade integrerade elever. För frågan om användningen av obligatoriska bedömningsstöd har det varit möjligt att dela upp svaren på lärare som är anställda i grundsärskolan respektive grundskolan, där lärare i grundskolan undervisar integrerade elever, se diagram 2.

Diagram 2. I vilka ämnen använde du obligatoriska bedömningsstöd för elever mottagna i årskurs 1 grundsärskolan? Uppdelat efter undervisning i grundsärskolan eller integrerat. Andelar i procent* Flera svarsalternativ är möjliga.

Som diagram 2 visar använder de integrerade elevernas lärare bedömningsstöden i lägre utsträckning än lärare i grundsärskolan. Det är 47 procent som använder stöden i svenska, 50 procent i matematik och 10 procent i svenska som andraspråk. Sammantaget uppger 41 procent av lärare i grundskolan som undervisar integrerade elever att de ännu inte har använt något av bedömningsstöden. När Skolverket 2018 undersökte användandet av obligatoriska bedömningsstöd för grundskolan var det som nämnts endast 5 procent av lärarna som uppgav att de inte använde något av grundskolans obligatoriska bedömningsstöd.

Även om det i vissa skolor kan handla om att någon annan, till exempel specialpedagog, genomför stöden med elever visar både intervjuer och öppna svar att det finns en okunskap bland såväl rektorer som lärare om att bedömningsstöd är obligatoriska för elever som läser ämnen utifrån grundsärskolans kursplaner.¹⁷ En av de huvudmannarepresentanter vi intervjuade uppger till exempel att huvudmannen har en struktur som understödjer att obligatoriska bedömningsstöd används i grundsärskolan. Däremot är det betydligt mer osäkert för de elever som läser utifrån grundsärskolans läroplan men finns i grundskolan menar den intervjuade: *Vi har dålig uppföljning på de individintegrerade. Vi vet inte om de använder bedömningsstöd för grundsär, om de följer rätt läroplan eller om de får rätt stöd.*

Två intervjuade grundskollärare som undervisar en elev mottagen i grundsärskola, och som inte har använt bedömningsstöden för grundsärskolan berättar: *Vi kände när vi fick veta om den här intervjun, nej det har vi missat. Samtidigt är det ju ingen som har upphyst oss om det. Och det kändes jobbigt!...Så vi fick alltså reda på i torsdags att det överhuvudtaget fanns ett bedömningsstöd för grundsär och det måste ju komma fram även om det känns jobbigt att berätta för Skolverket. Vi är inte ensamma.*

De lärare som använder bedömningsstöd gör det för de flesta eleverna

Majoriteten av lärare som använder bedömningsstöden, 95 procent, uppger att de använder det för alla elever som stöden är avsedda för. Av det fåtal lärare som inte gör det uttrycker flera att det beror på att eleven har svår autism. Så här säger en lärare: *Det finns svårigheter med att använda bedömningsstödet när eleven har autism och inte använder tal eller tecken för att kommunicera. Det är alltid komplext att bedöma dessa elever och bedömningsstödet gör det inte enklare, snarare tvärtom.* En annan lärare skriver följande förklaring till varför denne inte använder bedömningsstödet med alla elever: *vissa elever är lättare att bedöma än andra och då blir observationerna/ bedömningsstödet onödiga, mest bara extra jobb.*

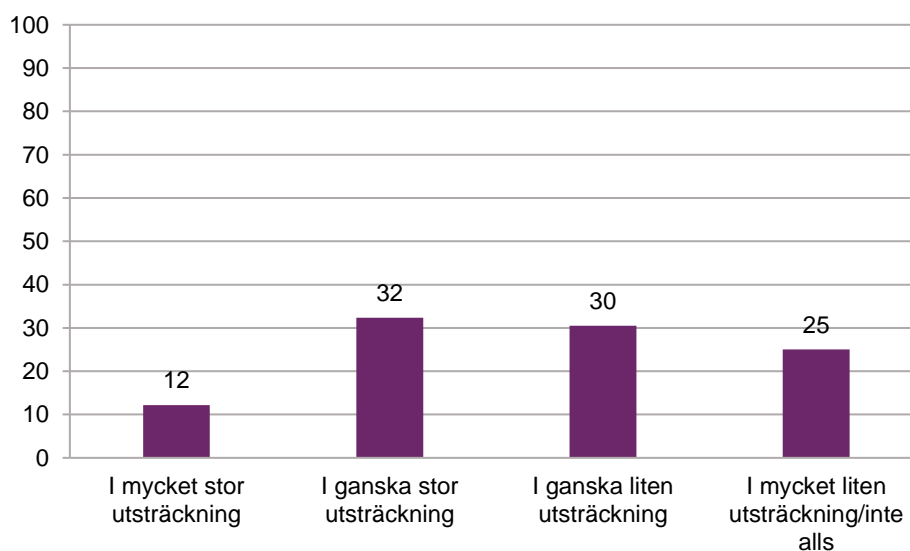
¹⁷ Jämför till exempel Skolinspektionen (2016) *Integrerade elever*.

Kollegialt arbete i användandet av bedömningsstöd

I den proposition som föregick införandet av obligatoriska bedömningsstöd skriver regeringen att nationellt fastställda bedömningsstöd bör kunna främja det kollegiala arbetet mellan lärare genom att gemensamma begrepp och mallar används i bedömningen. Detta ska i sin tur kunna ge en högre kvalitet i bedömningarna.¹⁸ Ökad kvalitet i bedömningar genom ökad kompetens är en fråga som ett antal intervjupersoner lyfter. Flera är självkritiska och menar att kompetensen kring bedömning och betygsättning generellt är för svag i grundsärskolan. Man menar att kollegialt utbyte är avgörande för att kompetens kring bedömning ska kunna utvecklas och upprätthållas. Så här säger en rektor: *Särskolan ligger efter för man har inte samma kollegiala lärande som man har i grundskolan med ämnesgrupper där man diskuterar hur man gör med bedömning och betygsättning. Det är därför vi som rektorer måste ta tag i det här.*

För att få en generell bild av i vilken mån lärare som arbetar med bedömningsstöden har möjlighet att samarbeta med kollegor vid genomförandet av bedömningarna har vi frågat om i vilken utsträckning de får stöd av kollegor. En majoritet, 55 procent, av lärarna anger att de i ganska eller mycket liten utsträckning har fått stöd av kollegor i användandet av de obligatoriska bedömningsstöden.

Diagram 3. I vilken utsträckning har du fått stöd av dina kollegor när du har använt de obligatoriska bedömningsstöden? Andel i procent.*

*Endast de som har använt de obligatoriska bedömningsstöden har besvarat frågan.

¹⁸ Prop. 2014/15:137.

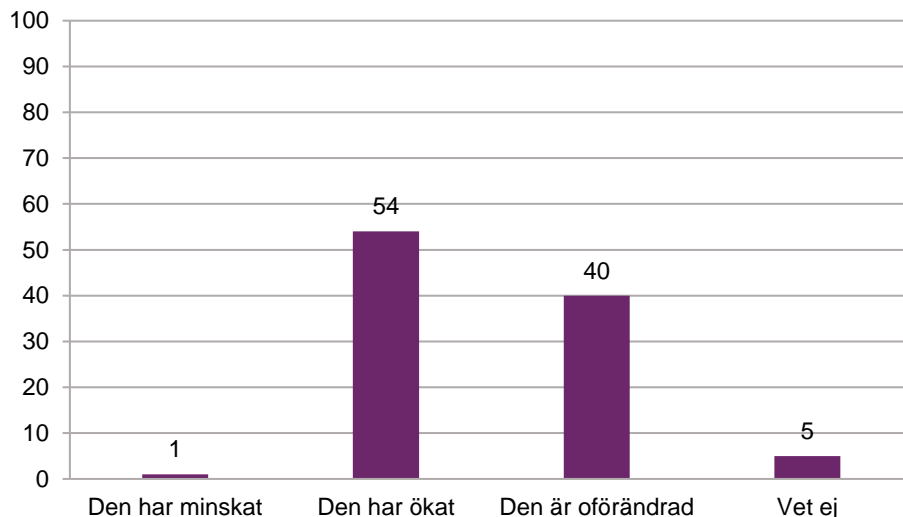
I intervjuer har de relativt små möjligheterna att samarbeta med kollegor beskrivits som en stor nackdel. Det är vanligt att beskriva bristen på kollegialt utbyte kring bedömning som en konsekvens av att många grundskolenheter är relativt små. Det uppges att det i en liten kommun kan vara en enda lärare som undervisar i grundsärskolan. Även i de något större skolenheterna förekommer det att det bara är en lärare som undervisar elever som läser ämnen i årskurs 1 eftersom det inte sällan bara är en eller några enstaka elever i årskursen. Så här skriver en lärare i de öppna svaren i enkäten: *Det finns inga fler nära kollegor som har år 1. Jag har däremot visat och inspirerat lärare som har elever som går individintegrerat att bedömningsstödet finns, något som var nytt för de lärarna.* Vid andra skolor finns ett mer utvecklat samarbete. En lärare skriver så här: *Jag har organiserat genomförandet, men vi har genomfört flera av bedömningsstöden tillsammans. Vi har bollat hur de ska genomföras och även bedömningsfrågor.*

I den undersökning som Skolverket gjorde kring obligatoriska bedömningsstöd i grundskolan uppgav drygt 70 procent att de hade mycket eller ganska stora möjligheter att få hjälp av kollegor eller annan personal när bedömningar ska göras. Knappt 30 procent uppgav att man inte hade särskilt stora möjligheter/inga möjligheter alls till samarbete. Lärare som har genomfört obligatoriska bedömningsstöd i grundskolan har alltså större möjligheter till kollegialt stöd än vad lärare som har använt bedömningsstöd i grundsärskolan har. Som tidigare nämnts är antalet lärare som undervisar elever integrerat och har genomfört bedömningsstöden mycket få (34 lärare). Därför anser vi att det är mindre lämpligt att redovisa statistiska skillnader utifrån deras svar. I den här undersökningen kan vi dock se att de lärare som finns i grundskolan och undervisar integrerade elever i något högre utsträckning uppgav att de har fått stöd av kolleger än vad lärarna som arbetar i grundsärskolan anger att har fått.

Administration i samband med obligatoriska bedömningsstöd

Vi har frågat lärarna om bedömningsstöden har påverkat administrationen. I diagram 4 visas att 54 procent anger att den har ökat, 40 procent anger att den är oförändrad, resterande anger att de inte vet.

Diagram 4. Hur bedömer du att obligatoriska bedömningsstöd har påverkat din administration? Andel i procent.

Till de som har svarat att administrationen har ökat har vi också ställt frågan hur de ser på ökningen av administrationen. En majoritet, 66 procent, menar att ökningen är rimlig i förhållande till vad bedömningsstöden ger, 33 procent menar att ökningen är orimlig.¹⁹ En av huvudmannarepresentanterna diskuterar kring vad som ska betecknas som administration och vad som tillhör en lärares kärnuppdrag: *Delar av lärarkåren tycker att det här är administration. Men är det administration att dokumentera elevernas kunskapsutveckling? Är inte det kärnuppdraget?*

Samtidigt finns lärare som menar att dokumentation av elevers kunskaper tillhör kärnuppdragen men att de system det ska ske i innebär att det uppkommer en i lärares tycke onödig administration. Så här skriver en lärare: *Det är otroligt märkligt att matematikmaterialet inte finns att beställa. Tiden som det tar att ladda ner skriva ut göra egna pärmar och register. Göra i ordning praktiskt material med lådor etc. under all kritik. Mer handledning kring materialet behövs. Svenskan lättare och mer överskådligt. Medan en annan lärare säger "det är så bra blankett, bara att kryssa."* Andra lärare är kritiska mot att Skolverkets bedömningsstöd inte är tillräckligt digitalt. Vissa tycker att det är krångligt att behöva skriva ut och göra i ordning materialet.

I uppföljningen som Skolverket genomförde om obligatoriska bedömningsstöd i grundskolan var det en högre andel lärare, 76 procent, jämfört med 54 procent i den här undersökningen som tyckte att administrationen har ökat. Samtidigt är det i båda undersökningarna drygt 60 procent som anger att ökningen av

¹⁹ Det är enbart 87 lärare som svarar att administrationen har ökat, vilket man ska ha i åtanke när man tolkar andelarna.

administration är rimlig i förhållande till vad bedömningsstöden ger.²⁰ I den här uppföljningen ser vi inga direkta skillnader i synen på administration mellan lärare som undervisar elever i grundsärskolan jämfört med de som undervisar integrerade elever.

Införandet av nationella obligatoriska bedömningsstöd kan spara tid

Det finns också respondenter som har påtalat att beslutet om att genomföra ett obligatoriskt bedömningsstöd på nationell nivå är tidsbesparande på så vis att man för det första inte behöver lägga tid och energi på att diskutera om bedömningsstöd ska användas. För det andra, om en skola väl beslutar att någon typ av bedömningsstöd ska användas, går det enligt intervjuade rektorer ofta åt ytterligare tid åt att diskutera fördelar och nackdelar med olika typer av bedömningsstöd. Något som man alltså slipper om det finns ett nationellt, obligatoriskt bedömningsstöd. Det här är en synpunkt som också kom upp i uppföljningen av obligatoriska bedömningsstöd i grundskolan.²¹

Tiden det tar att genomföra bedömningsstöden med alla elever lyftes som något negativt i uppföljningen av bedömningsstöd i grundskolan. Sådana synpunkter har knappt kommit fram i intervjuer och enkätsvar kring obligatoriska bedömningsstöd i grundsärskolan. Flera påpekar att grundsärskolan jämfört med grundskolan har jämförelsevis mer personella resurser men framförallt betydligt färre elever. Det gör att, i alla fall enligt vissa, moment som måste genomföras individuellt med elever inte stör det ordinarie undervisningsupplägget lika mycket som kan vara fallet i grundskolan.

Bedömningsstödens innehåll, upplägg och tidpunkt för genomförande

Betydelsefullt att bedömningsstöden är forskningsbaserade och nationella

Regeringen har betonat vikten av att bedömningsstöden utgår från relevant forskning inom området.²² Bedömningsstödet i svenska och svenska som andraspråk är utvecklat av Skolverket, bland annat i nära samarbete med forskare. Bedömningsstödet i matematik är framtaget av forskare vid Stockholms universitet på uppdrag av Skolverket. Att Skolverket står bakom bedömningsstöden uppfattas som betydelsefullt av de personer vi har intervjuat. Det framkommer också i de delar av enkäten där lärarna har haft möjlighet att lämna kommentarer. Det handlar om att grundsärskolan, liksom grundskolan blir en del av ett nationellt bedömningsystem men också att man uppfattar att Skolverket är en garant för att materialet är forskningsbaserat, kvalitetssäkrat och tillförlitligt. Så här svarar en

²⁰ I den förra undersökningen formulerades svarsalternativet som ”ökningen är rimlig i förhållande till syftet med bedömningsstöden”. 63,5 procent svarade att ökningen är rimlig jämfört med 66 procent i den här undersökningen.

²¹ Skolverket (2018) *Uppföljning av obligatoriska bedömningsstöd i årskurs 1*.

²² Prop. 2014/15:137.

intervjuad rektor på frågan om det finns någon poäng med att det är just Skolverkets material: *Ja! Ska vi få en likvärdighet, som grundskolan kan få genom nationella prov, måste vi ha något som alla gör. Det handlar om att bedöma lärandet i särskolan. Har vi ett lärande i särskolan?*

De flesta som vi har intervjuat är oreserverat positiva till att bedömningsstöden är obligatoriska. De som har resonerat mer kring saken har landat i att fördelarna överväger nackdelarna. En intervjuad huvudman uttrycker följande... *Obligatoriska av staten styrda bedömningsstöd är alltid en fråga. Ska det vara statlig styrning istället för huvudmannastyrning eller lärarstyrning? ...men om det finns i grundskolan, varför ska det inte finnas i grundsärskolan?* Förutom att de intervjuade ser fördelen i att alla använder forskningsbaserade bedömningsstöd om det är obligatoriskt så framhävs betydelsen av att alla måste genomföra dem om de ska kunna gynna likvärdigheten nationellt. Men också, precis som huvudmannen ovan, utifrån argumentet att eftersom bedömningsstöd är obligatoriskt i grundskolan bör vara det i grundsärskolan också. Det finns ett viktigt signalvärde i att grundsärskolan så långt det är möjligt omges av samma statliga stöd som grundskolan gör, menar inte minst de intervjuade huvudmännen. Dessutom framhävs de enskilda elevernas rätt att få sina kunskaper bedömda utifrån ett forskningsbaserat stöd som i sin tur kan innebära att lärarna anpassar sin undervisning till de enskilda elevernas behov av såväl stöd som utmaningar.

Att bedömningsstöden är utgivna av Skolverket och både nationella och obligatoriska gör dem enligt vissa intervjuade också lämpliga som underlag för samtal med vårdnadshavare. En representant för en stor huvudman exemplifierar med att det inte sällan uppkommer diskussioner med vårdnadshavare huruvida deras barn ska läsa ämnen eller ämnesområden. Här har de obligatoriska bedömningsstöden varit hjälpsamma som ett objektiva underlag enligt samma intervju.

Olika uppfattning om innehåll och upplägg i de obligatoriska bedömningsstöden

Det finns mycket skilda synpunkter på bedömningsstödens upplägg och innehåll. Vissa lärare menar bestämt att det obligatoriska bedömningsstödet i matematik inte är tillräckligt anpassat till elever med intellektuell funktionsnedsättning. Man exemplifierar med abstrakta begrepp som fler, färre och hälften som den här gruppen lärare och rektorer menar att elever med intellektuell funktionsnedsättning ofta har relativt svårt att ta till sig. Detta kopplar i sin tur till att vissa lärare menar att kunskapskraven i matematik i sig är för höga för den aktuella elevgruppen. Samtidigt finns det lärare som lyfter bedömningsstödet i matematik som mer välstrukturerat medan stödet i svenska anses vara mer svårarbetat och arbetskrävande för läraren. Så här skriver en lärare i ett öppet enkät svar: *Bedömningsstödet i svenska är mycket svårförståeligt! Har sett filmer och läst skriften, tycker att den är väldigt avancerad!! Jag arbetar tätt med elevstödjare och tycker att de är viktiga att ha med i bedömningen men det är svårt i svenskan! Bedömningsunderlaget i matematik är jättebra!! Använder det till hela undervisningsgruppen, åk 1 - 4!* Bland enkätrespondenter och intervjupersoner finns också de som tycker att

bedömningsstödet för svenska och svenska som andraspråk är på en för hög nivå för elevgruppen även om det är fler som har valt att påpeka detta vad gäller bedömningsstöd för matematiken.

Det obligatoriska bedömningsstödet i svenska och svenska som andraspråk kräver att läraren själv tar fram visst material i syfte att det ska kunna anpassas till de enskilda eleverna. En grupp lärare säger att den typen av individanpassning, till exempel med bilder som just den elev kan relatera till, är helt nödvändigt för att elever i grundsärskolan ska kunna visa sina kunskaper. Den gruppen lärare kritiserar samtidigt bedömningsstödet i matematik och lyfter att det är svårare att individanpassa, något som de menar är avgörande för elever som har intellektuell funktionsnedsättning och särskilt om det är i kombination med autism eller grav språkstörning. Så här skriver en annan lärare i enkäten: *Matematikmaterialet är ju inte anpassat för elevers olika funktionsvariationer.* Flera lärare berättar att det underlättar betydligt för eleverna att uttrycka sina kunskaper när materialet möjliggör att eleven kan relatera till personer eller företeelser de känner igen. Så här säger en lärare i en av våra intervjuer: *Jo, det här med att förbereda bilder tar en del tid. Å andra sidan när det gäller läsa och skriva är det viktigt att man utgår från elevens egna erfarenheter. Men vissa saker är allmänna. Så det borde finnas en bildbank så att man inte behöver jobba extra för att tillverka bilder.*

Att det förekommer elevexempel i bedömningsstöden framhålls som positivt. Det påpekas också att elevexempel kan vara extra viktigt när det är så få elever som läser ämnen i årskurs 1 överhuvudtaget. Detta förhållande kan göra det svårare för lärare att jämföra och skapa sig erfarenhet kring olika nivåer på elevers kunskaper.

Bedömningsstödet för år 1-6 *Gilla läsa skriva* finns i ett samlat dokument som gavs ut flera år (2014) innan den mer begränsade del som är obligatorisk publicerades på Skolverkets hemsida. Den obligatoriska delen för årskurs 1 i svenska och svenska som andraspråk är inte identisk med den del som riktar sig mot årskurs 1 i det samlade bedömningsstödet 1-6, *Gilla läsa skriva*. Det är något som såväl intervjupersoner och enkätresponder beskriver som både förvirrande och försvårande. Hela bedömningsstöden för år 1-6 i svenska och svenska som andraspråk har en del tyckt varit så omfattande och svåröverskådliga att man inte har tagit sig an dem alls. *Gilla läsa skriva* är till exempel 110 sidor totalt. Dock har flera berättat att när de har sökt på Skolverkets hemsida har de fått fram den del som är obligatorisk och tyckt att just den delen är lättare att ta till sig. Den del av bedömningsstödet i matematik som är obligatorisk för elever som läser ämnen i årskurs 1 i grundsärskolan är till skillnad från bedömningsstödet i svenska en tydligt urskiljbar del av det frivilliga bedömningsstödet *Gilla matematik* vilket ses som mycket positivt av de som har uttryckt en åsikt kring detta.

Invändningar mot obligatoriska bedömningsstöd just i årskurs 1

Den generella bild som ges av de obligatoriska bedömningsstöden som ett bra verktyg för att kartlägga och följa upp elevers kunskaper problematiseras också i såväl intervjuer som i enkätens öppna svar. En kritisk synpunkt som är

återkommande och som inte bara lärare utan också rektorer och huvudmannarepresentanter ger uttryck för, är att början av årskurs 1 inte är det bästa tillfället att kartlägga kunskaper på. Lärare, rektorer och huvudmän påtalar att relationen mellan lärare, assistenter och elever, men också i elevgruppen är än viktigare i grundsärskolan än i grundskolan för att eleven ska kunna uttrycka sina kunskaper. Så här säger en lärare: *relationen är så pass central. Man måste ha en relation till eleven för att veta hur just den här eleven brukar visa sina kunskaper. I september i ettan känner man inte varandra.* En lärare som har svarat på enkäten uttrycker sig så här: *Det är svårt att utföra bedömningsstödet precis så som det är utformat, jag får anpassa bedömningen utifrån varje elev. De flesta har mycket svårt för traditionella bedömningsituationer så jag får skapa lärandesituationer utifrån elevens intresse och fylla i bedömningsstödet efteråt när jag sett vad eleven kan. Det kan ta flera månader. Att testa i åk 1 är i de flesta fall för tidigt anser jag och mina kollegor. Vi har elever som behöver hela första året att komma in i rutiner och lära känna personal och klasskompisar för att känna trygghet.* Dock finns undantag, en av de intervjuade lärarna tycker till exempel att det är rimligt att bedömningsstödet är obligatoriskt just i årskurs 1 eftersom det är då elever blir mottagna i grundsärskolan. Samma lärare menar att det är bra att göra en första kartläggning av en elevs kunskaper relativt omgående så att man som lärare vet hur undervisningen bäst läggs upp utifrån den elevens behov från första början. I Skolverkets stödmaterial för bedömning framgår att en elevs kunskaper bör kartläggas i olika skeden och i olika sammanhang många gånger under skolgången.²³ Enligt Skolverkets föreskrifter ska de obligatoriska bedömningsstöden i svenska, svenska som andraspråk och matematik användas vid avstämningstillfällen under både höstterminen och vårterminen i årskurs 1, det vill säga två gånger under årskurs 1.²⁴

Förskoleklassen är en egen skolform som är obligatorisk för alla barn sedan 2018. Enligt somliga intervjupersoner märks en skillnad på den grupp som kommer direkt från förskolan där den grupp som inte har gått förskoleklass är mindre skolvan. Samtidigt uppger lärare att det kan vara komplicerat för elever med intellektuell funktionsnedsättning att byta miljö en extra gång jämfört med att gå kvar i förskolan. Även om man ser fördelar med att förskoleklass är obligatorisk finns alltså en övergångsproblem. De elever som inte har gått förskoleklass får jämförelsevis svårare att visa vilken kunskapsnivå de har i början av årskurs 1. Det upplevs också som svårt att förstå argumenten bakom att välja att lägga det enda obligatoriska tillfället i årskurs 1 när det enligt intervjupersoner är relativt få elever som är mottagna i grundsärskolan som läser ämnen i årskurs 1. Så här säger en enkätrespondent: *Den eleven som jag har använt bedömningsstödet på har jag ändå fått använda andra kartläggningsmaterial på så jag upplever inte att bedömningsstödet i sig har gett*

²³ Se till exempel Skolverket (2011) *Kunskapsbedömning i skolan – praxis, begrepp, problem och möjligheter*.

²⁴ SKOLF 2017:4. *Skolverkets föreskrifter om obligatoriska bedömningsstöd i svenska, svenska som andraspråk och matematik i årskurs 1 i grundsärskolan.*

så mycket. Jag tror däremot att materialet är väldigt bra om man har en grupp elever, i samma årskurs, som läser efter samma kursplan. Det kommer vi att ha i höst och då blir nog bedömningsstödet väldigt användbart.

Bedömningsstöd som ett viktigt underlag inför övergångar har lyfts av flera. Vissa tycker därför att årskurs 3 och årskurs 6 är bättre tillfällen än årskurs 1. Andra betonar betydelse av kartläggning av elevens kunskaper för att läraren ska kunna lägga upp undervisningen på bästa sätt och tycker därför att årskurs 4 vore den mest ändamålsenliga årskursen för ett obligatorium.

Användande av frivilliga bedömningsstöd

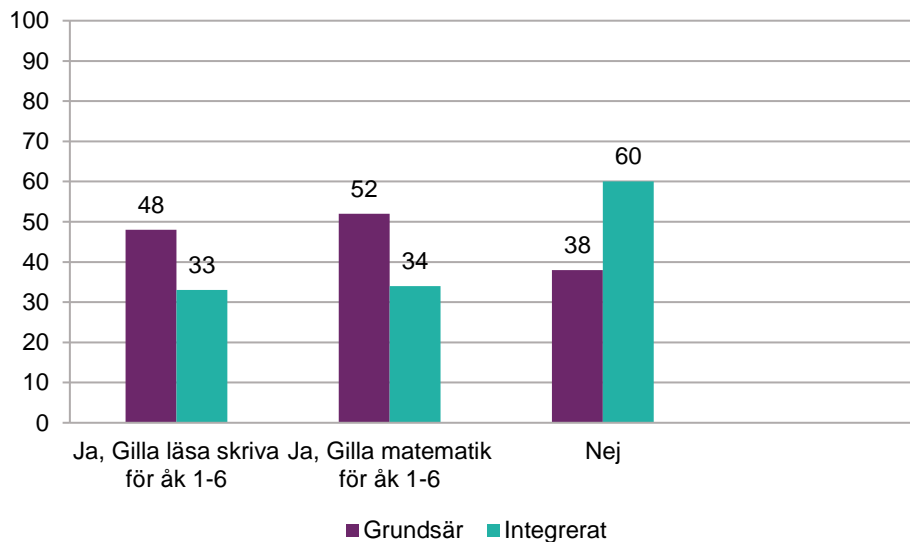
Ett syfte med att besluta om att göra bedömningsstöd obligatoriskt just i årskurs 1 är att lärarna ska få en vana att använda bedömningsstöd redan när eleverna är i låga åldrar. Regeringen skriver i propositionen att den utgår från att lärarna i efterföljande årskurser använder sig av lämpliga bedömningsstöd i syfte att tillse att alla elever har möjlighet att nå kunskapskraven i årskurs 3 i svenska, svenska som andraspråk samt matematik.²⁵

Skolverket tillhandahåller sedan år 2014 bedömningsstödet *Gilla läsa skriva* för år 1-6 i svenska och svenska som andraspråk och sedan år 2017 *Gilla matematik* för år 1-6. Vi har därför frågat lärarna huruvida de använt de frivilliga delarna av bedömningsstöden för grundsärskolan. Diagram 3 visar att ungefär hälften av lärarna i grundsärskolan har använt de frivilliga bedömningsstöden, medan det är en något lägre andel av de lärare som undervisar integrerade elever som har använt de frivilliga bedömningsstöden.

Från uppföljningen av obligatoriska bedömningsstöd i grundskolan vet vi att en högre andel, 75 procent, av lärarna använder Skolverkets frivilliga bedömningsstöd för grundskolan.

²⁵ Prop. 2014/15:137.

Diagram 5. Har du under läsåren 2017/2018 eller 2018/2019 använt de frivilliga delarna av bedömningsstöden för grundskolan?

Som vi nämnde tycker vissa av de lärare vi har talat med att särskilt *Gilla läsa skriva* är svårt att ta sig an eftersom materialet i sin helhet uppfattas som omfattande. Å andra sidan är många mycket positiva till att stödet innehåller generöst med elevexempel. Flera påtalar också att när man väl förstår hur stödet är upplagt och har genomfört delar av det en gång är det mindre betungande att genomföra det nästa gång.

Under intervjuerna har det varit vanligt att påpeka att Skolverket inte har givit ut vare sig frivilliga eller obligatoriska bedömningsstöd för elever som läser ämnesområden. Det upplevs vara en stor brist att inte också den elevgruppen och deras lärare får möjlighet att arbeta utifrån ett stöd som är kvalitetssäkrat, nationellt och tillgängligt för alla. Bedömningsstöd för elever som läser ämnen i högstadiet har också efterfrågats liksom bedömningsstöd för fler ämnen. Samtidigt som man är kritisk till detta har det framkommit att de frivilliga bedömningsstöden upplevs vara användbara också i grundskolans högstadium.

3 Bedömningsstödens olika syften

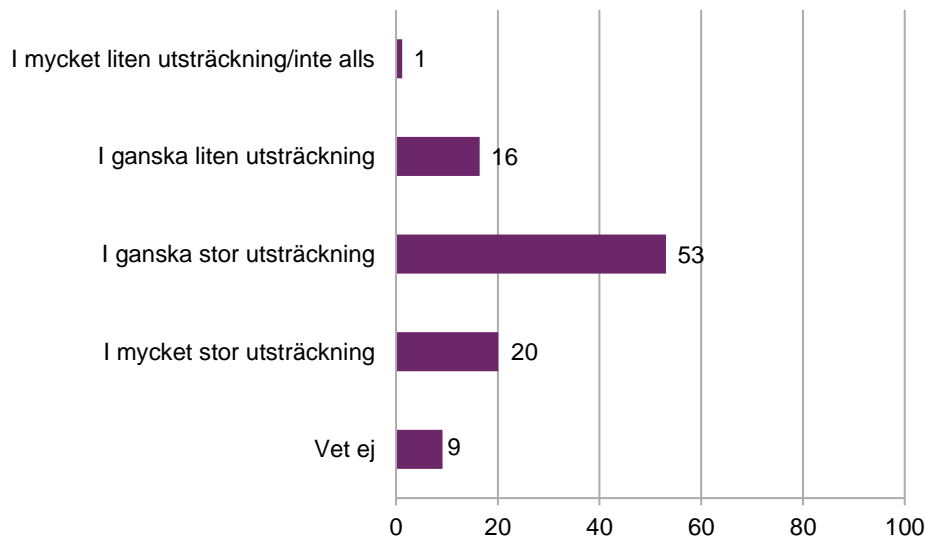
I den proposition som föregick införandet av obligatoriska bedömningsstöd anger regeringen att syftet är att förbättra förutsättningarna att tidigt identifiera elever som riskerar att inte nå de delar av kunskapskraven i svenska eller svenska som andraspråk som avser läs- och skrivutveckling eller kunskapskravet i matematik samt elever som behöver extra utmaningar för att nå så långt som möjligt, så att relevanta stödinsatser sätts in när så behövs.²⁶ Därutöver anges ytterligare syften med bedömningsstöden såsom att stödja en likvärdig och rättvis bedömning och att resultaten ska kunna tjäna som underlag för rektorns och skolhuvudmannens resursfördelning utifrån elevernas behov. Regeringen skriver också bland annat att nationellt fastställda bedömningsstöd bör kunna främja det kollegiala lärandet.

Påverkan på likvärdighet och undervisning

Obligatoriska bedömningsstöd anses kunna främja likvärdigheten

Ökad möjlighet till likvärdig bedömning har varit ett ofta förekommande svar på frågan om vad intervjupersonen tycker att nationella obligatoriska bedömningsstöd bidrar till. Som syns i diagram 6 är det närmare tre fjärdedelar av de svarande som tycker att de obligatoriska bedömningsstöden ger ökade möjligheter till likvärdig bedömning av eleverna.

Diagram 6. I vilken utsträckning ger obligatoriska bedömningsstöd dig som lärare ökade möjligheter till likvärdig bedömning av eleverna? Andel i procent.*

*Endast de som har använt de obligatoriska bedömningsstöden har besvarat frågan.

²⁶ Prop. 2014/15:137.

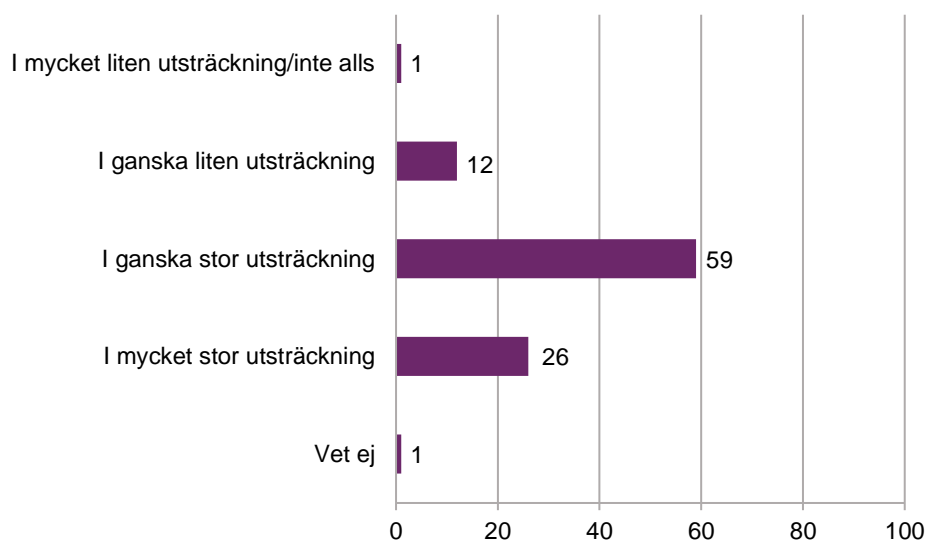
De intervjuade lyfter också att obligatoriska bedömningsstöd bör kunna leda till en ökad likvärdighet i landet, något som generellt betecknas som ett utvecklingsområde för grundsärskolan av de intervjuade. Man syftar bland annat på att grundsärskolan traditionellt inte har haft fokus på bedömning. Något som bland annat kan få som konsekvens att elever bedöms alltför olika enligt de intervjuade. Att de obligatoriska bedömningsstöden utgår från kursplanerna bidrar enligt vissa intervjuade också till en stärkt likvärdighet i grundsärskolans undervisning eftersom fler lärare om de använder bedömningsstöden då i högre utsträckning borde utgå från kursplanerna i planeringen av sin undervisning.

Även om flera intervjupersoner framhäver att grundsärskolan inte oreflekterat bör eftersträva att ingå i samma system av bedömningsstöd, nationella prov och betyg som grundskolan konstateras att avsaknaden av ett sådant nationellt system i kombination med litet utbud av läromedel resulterar i att vissa lärare är mer ovana att bedöma elevers kunskaper än vad lärare i grundskolan generellt är. Någon resonerar kring att eftersom grundskolan har obligatoriska nationella prov i årskurs 3, 6 och 9 vore det rimligt att grundsärskolan istället hade obligatoriska bedömningsstöd i fler årskurser.

Bedömningsstöd ger en bild av elevernas kunskaper

Ett av syftena med bedömningsstöd i grundsärskolan är att följa upp elevernas kunskaper i läs- och skrivutveckling samt i matematik. För att kunna följa upp en elevs utveckling måste lärare veta vilka kunskaper eleverna har. 85 procent av de svarande menar att de obligatoriska bedömningsstöden ger läraren en uppfattning om enskilda elevers kunskaper i ämnet.

Diagram 7. I vilken utsträckning ger obligatoriska bedömningsstöd dig som lärare en uppfattning av enskilda elevers kunskaper i ämnet.* Andel i procent **

*Endast de som har använt de obligatoriska bedömningsstöden har besvarat frågan.

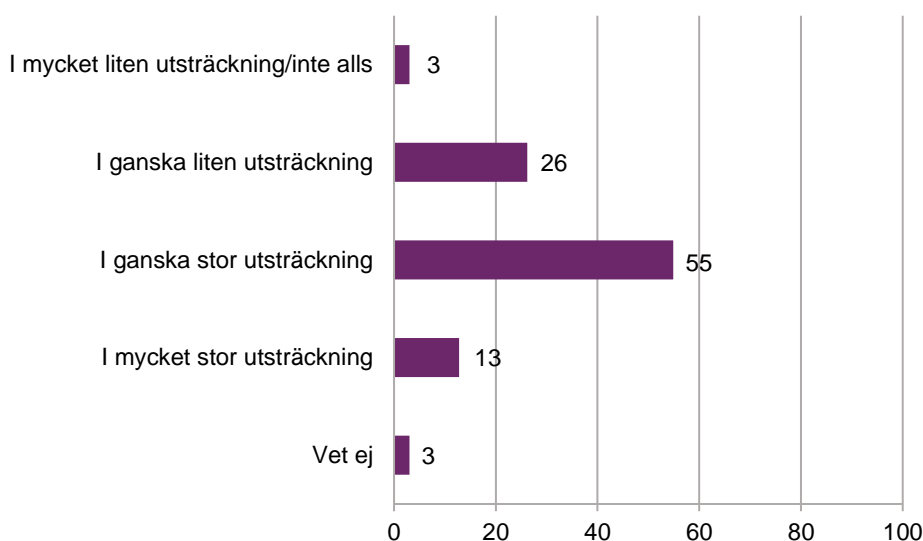
Intervjuade talar om vikten av att ha verktyg för att följa upp kunskapsutveckling i grundskolan och att de obligatoriska bedömningsstöden är ett sådant verktyg. En lärare beskriver hur hon kartlade en elevs kunskaper och utifrån det såg vad som behövde utvecklas vidare och därmed hur den egna undervisningen skulle planeras, *man får en bas för att se var man ska sätta in kerutet*, som den läraren valde att uttrycka sig. En annan lärare beskriver hur det främsta syftet med att använda bedömningsstöd är att det stärker den formativa bedömningen i grundskolan. Hon formulerar det som att man vill veta var eleverna är och vart de ska.

Lärare som använder bedömningsstöden för grundskolan gav precis som lärarna i den här uppföljningen en mycket positiv bild kring bedömningsstödens förmåga att ge en bild av enskilda elevers kunskaper i ämnet. Vi ser inte heller några större skillnader i svaren mellan lärare som undervisar integrerade elever och lärare som undervisar elever i grundskolan.

Bedömningsstöd viktiga för att veta hur egen undervisning fungerar

Lärarnas enkätsvar visar också att bedömningsstödet är betydelsefullt för att veta hur den egna undervisningen fungerar. Diagram 8 visar att 68 procent av lärarna menar att bedömningsstödet i mycket eller ganska stor utsträckning ger en uppfattning om hur den egna undervisningen har fungerat. En knapp tredjedel är dock mer kritiska och anger att stödet i ganska eller mycket liten utsträckning ger en sådan bild. Om vi tittar på svaren från lärare som undervisar elever i grundskolan jämfört med de som undervisar integrerade elever kan vi konstatera att de förra är ännu mer positiva vad gäller stödets förmåga att ge en bild av hur den egna undervisningen fungerar. Men det är fortfarande en majoritet av lärarna till integrerade elever som är positiva.

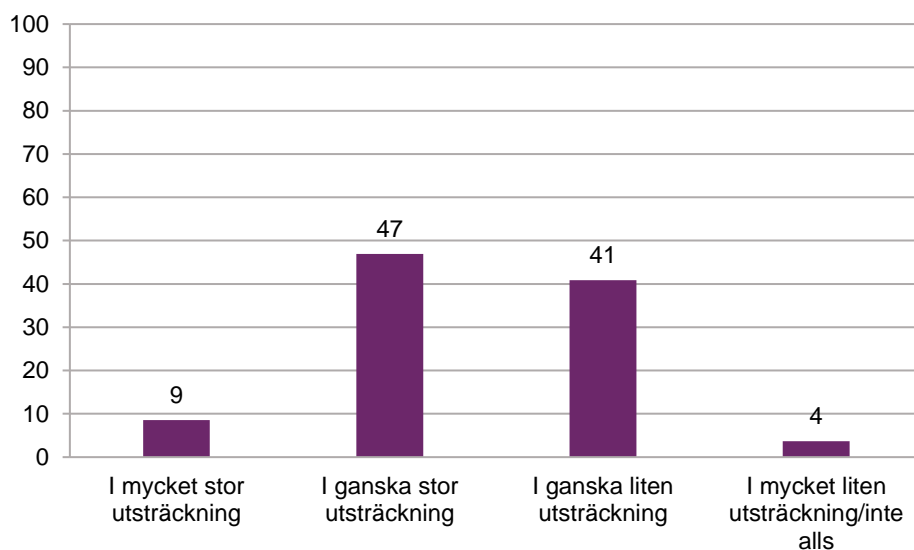
Diagram 8. I vilken utsträckning ger obligatoriska bedömningsstöd dig som lärare en uppfattning om hur undervisningen har fungerat? Andel i procent.*

*Endast de som har använt de obligatoriska bedömningsstöden har besvarat frågan.

Något mer än hälften av lärarna är av uppfattningen att de obligatoriska bedömningsstöden inte bara ger dem en uppfattning om hur undervisningen har fungerat utan också påverkar den egna undervisningen, se diagram 10. Något mindre än hälften är mer tveksamma och uppger att de obligatoriska bedömningsstöden i ganska eller mycket liten utsträckning påverkat den egna undervisningen. På den här frågan har lärare som arbetar i grundsärskolan respektive lärare som undervisar integrerade elever givit relativt likartade svar.

Diagram 9. I vilken utsträckning har resultat av obligatoriska bedömningsstöd påverkat din undervisning? Andel i procent.*

*Endast de som har använt de obligatoriska bedömningsstöden har besvarat frågan.

Så här säger tre lärare som vi genomförde en gruppintervju med:

Frågeställare: Tycker ni att användandet av bedömningsstöd leder till att er undervisning påverkas?

Lärare 1: För mig som ny var det väldigt bra hjälp att få upp ögonen för hur jag skulle inrikta undervisningen. Så ja. Det var en hjälp.

Lärare 2: Jag tycker det är jättebra. Det här borde vi ha i alla ämnen för att kartlägga eleven. För att veta vad vi ska gå vidare med. Bara bra.

Lärare 3: Jag tycker att det är ett bra komplement till hur jag brukar jobba. Ett sätt att gå igenom kursplanen. Att hitta varje elev. Var man ska sätta in stöten.

De som har uppgett att de i ganska eller mycket liten utsträckning tycker att bedömningsstöden har påverkat den egna undervisningen har fått besvara en fråga med olika svarsalternativ kring orsak. Det vanligaste svaret, 71 procent, är att bedömningsstöden inte har tillfört ny information. Brist på tid är det näst

vanligaste svaret men det var det bara 14 procent som uppgav.²⁷ Det finns också lärare som undervisar elever som läser integrerat som uppger brist på pedagogisk kompetens med inriktning på utvecklingsstörning som skäl till att den egna undervisningen inte har påverkats.

Fungerar bedömningsstöden för att fånga upp elever med behov?

Regelverket för extra anpassningar och särskilt stöd gäller i grundsärskolan på samma sätt som för övriga skolformer. Regeringen uttrycker att det övergripande syftet med de obligatoriska bedömningsstöden är att förbättra förutsättningarna för att tidigt identifiera elever som riskerar att inte nå kunskapskraven samt elever som behöver extra utmaningar för att nå så långt som möjligt.²⁸ Såväl intervjuer som enkätresultat visar att det finns tveksamheter i den berörda lärarkåren kring hur användbara bedömningsstöden är för att identifiera elever mottagna i grundsärskolan i behov av extra anpassningar, särskilt stöd och utmaningar för att nå så långt som möjligt.

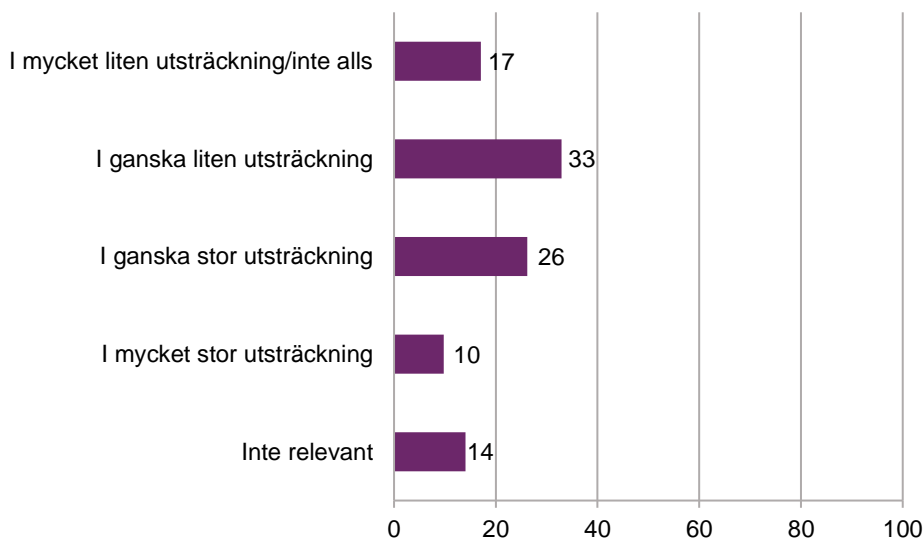
Bedömningsstödens betydelse för elever i behov av extra anpassningar

Som diagram 10 visar är det en dryg tredjedel av lärarna som tycker att bedömningsstöden i mycket eller ganska stor utsträckning bidragit till att fånga upp fler elever i behov av extra anpassningar än vad som skulle ha varit fallet utan bedömningsstöden. Hälften svarar i ganska eller mycket liten utsträckning och 14 procent svarar att det inte är relevant.

²⁷ Procentandelarna baseras på svar från de 73 personer som svarade på frågan.

²⁸ Prop. 2014/15:137.

Diagram 10. I vilken utsträckning har obligatoriska bedömningsstöd i grundsärskolan bidragit till att fånga upp fler elever i behov av extra anpassningar än vad som skulle varit fallet utan bedömningsstöden? Andel i procent.*

*Endast de som har använt de obligatoriska bedömningsstöden har besvarat frågan.

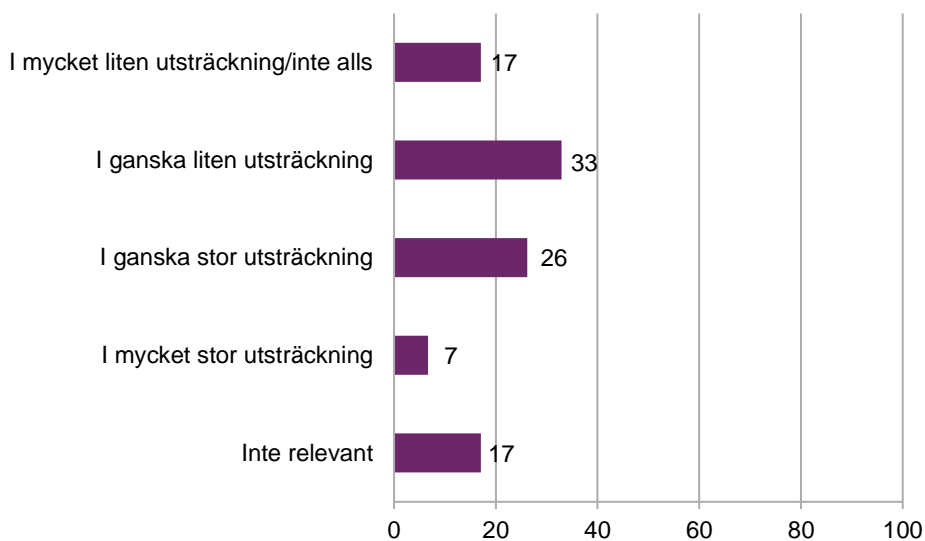
Bland dem vi har intervjuat finns en relativt samstämmig bild om att extra anpassningar ingår i grundsärskolans ordinarie arbetssätt. Intervjuade exemplifierar med att det finns så lite färdigt material att man framställer eget som individanpassas från början. Man har också betydligt mer personal än i grundskolan vilket leder till att vissa delar av undervisningen inte sällan sker en till en. Det är också detta synsätt som enligt de öppna svaren ligger bakom att så pass många har valt att svara ”inte relevant”. Så här säger en av de lärare som har besvarat vår enkät: *Vi använder inte uttrycken särskilt stöd, eller extra anpassningar inom särskolan på min arbetsplats i så stor utsträckning. Vi skriver endast åtgärdsprogram om eleven inte klarar kunskapsmålen och särskilda anpassningar står med i IUP. Att tillhöra särskolan är per automatik en särskild anpassning.*

Huvudmannarepresentanterna resonerar på liknande sätt. En av intervjupersonerna på huvudmannanivå uttrycker det som att regeringen och Skolverket nog inte har tänkt färdigt vad gäller det syfte som finns beslutat för obligatoriska bedömningsstöd just i grundsärskolan. Han fortsätter sitt resonemang på följande vis: *Det som i grundskolan är anpassningar är ordinarie undervisning i grundsär så man behöver inte ha det på samma sätt. Det är ju individuellt för alla barnen. Eftersom alla barn har individuella planer blir inte extra anpassningar och särskilt stöd samma grej.* Regeringen/Skolverket borde omformulera syftet med obligatoriskt bedömningsstöd så att det passar grundsärskolan, avslutar intervjupersonen.

Bedömningsstödens betydelse för elever i behov av särskilt stöd

Som diagram 11 visar är det en tredjedel som menar att stöden i ganska eller mycket stor utsträckning bidrar till att identifiera fler elever i behov av särskilt stöd än vad som hade varit fallet utan bedömningsstöden. Hälften av lärarna uppger att stödet i mycket eller ganska liten utsträckning bidrar till detta och 17 procent anger att det inte är relevant.

Diagram 11. I vilken utsträckning har obligatoriska bedömningsstöd i grundskolan bidragit till att fånga upp fler elever i behov särskilt stöd än vad som skulle varit fallet utan bedömningsstöden? Andel i procent.*

*Endast de som har använt de obligatoriska bedömningsstöden har besvarat frågan.

Vad gäller särskilt stöd är den bild som ges i intervjuerna inte fullt lika samstämmig som för extra anpassningar. Det finns de som säger att resultat i obligatoriska bedömningsstöd har givit upphov till beslut om särskilt stöd såsom enskild undervisning. Intervjupersoner har berättat att det i deras skolor förekommer att det fattas beslut om åtgärdsprogram om det står klart att en elev inte når målen i ämnena och att frågan i samband med detta uppkommer om huruvida en elev behöver läsa ämnesområden snarare än ämnen. Å andra sidan framhäver andra intervjuade att inte heller enskild undervisning är något som brukar betraktas som särskilt stöd i deras grundskolor. Intervjuerna visar också att det finns skilda praktiker i olika skolor kring vilken typ av särskilt stöd som brukar formuleras i ett åtgärdsprogram inom grundskolan. En speciallärare i matematik exemplifierar denna, som hon beskriver det ”annorlunda tillämpning av regelverket”, med att när hon i egenskap av speciallärare bedriver undervisning med elever i grundskolan klassificeras det som särskilt stöd. I grundskolan är undervisning utifrån det specialpedagogiska perspektivet och med specialpedagogisk kompetens snarare

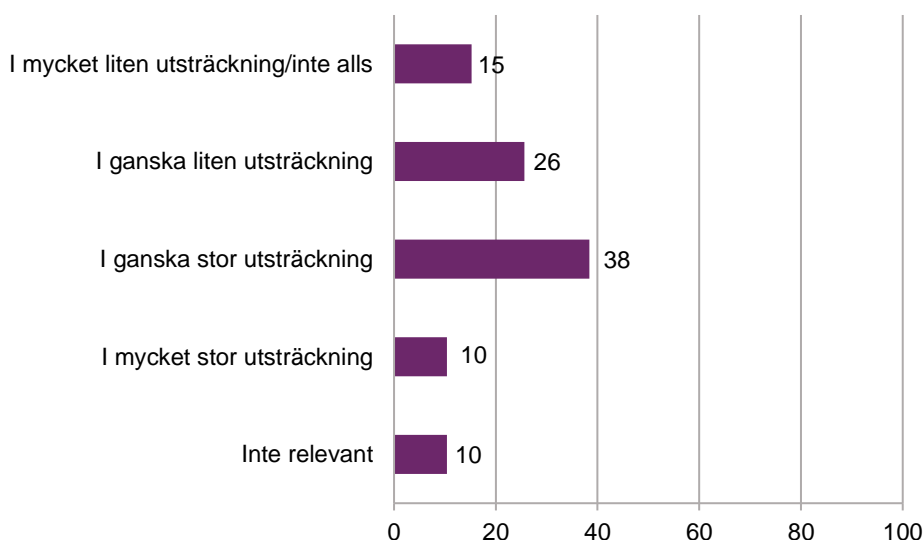
regel än undantag. För att vara ordinarie behörig lärare i grundsärskolan krävs till exempel normalt en speciallärarexamen med inriktning mot utvecklingsstörning.

En rektor uttrycker en åsikt som fler har, nämligen att regelverket kring extra anpassningar och särskilt stöd helt enkelt inte har så stor påverkan på grundsärskolan. Problemen är redan identifierade i och med mottagandet i grundsärskolan och skolan arbetar individanpassat hela tiden säger samma rektor. Men vi har också intervjuat både rektorer och lärare som tycker att det måste till såväl en ökad förståelse som ökad respekt inom grundsärskolan kring att regelverket kring extra anpassningar och särskilt stöd gäller grundsärskolan i lika hög utsträckning som i grundskolan. Samtidigt är det viktigt att framhäva att ingen av dem vi har intervjuat har tyckt att det är ett direkt problem att regelverket kring extra anpassningar och särskilt stöd inte är utformat utifrån grundsärskolans behov. Det upplevs inte heller vara ett problem att bedömningsstöden inte fyller samma funktion vad gäller att identifiera elever i behov av extra anpassningar och särskilt stöd som det fyller i grundskolan.

Bedömningsstödens betydelse för elever som kommit långt i sin kunskapsutveckling

På frågan om obligatoriska bedömningsstöd i grundsärskolan har bidragit till att fånga upp fler elever som har kommit långt i sin kunskapsutveckling är svaren mer jämnt fördelade. 48 procent svarar jakande medan 41 procent är mer avvisande och 10 procent har valt att ange svarsalternativet ”inte relevant”.

Diagram 12. I vilken utsträckning har obligatoriska bedömningsstöd i grundsärskolan bidragit till att fånga upp fler elever som har kommit långt i sin kunskapsutveckling än vad som skulle varit fallet utan bedömningsstöden? Andel i procent.*

*Endast de som har använt de obligatoriska bedömningsstöden har besvarat frågan.

Vissa av de lärare som har svarat mer tvekan svarar samtidigt att bedömningsstöden ändå har ett värde också ur den här aspekten. Så här skriver en enkätrespondent. *Då grupper i grundsär är relativt små så har jag som lärare bra koll på vad eleverna behöver möta för utmaningar. Men materialet är bra då det blir av att man dokumenterar "min egen inneboende kunskap" om eleven.* Intervjuade lärare beskriver också att de själva har kompetens att fånga upp elevers behov av utmaningar men att andra lärare kan ha behov av att se svart på vitt vad en elev kan och inte kan. En lärare påtalar att det finns en tradition i grundsärskolan av att eleverna ofta får göra det de kan och att de därför inte utmanas i tillräcklig utsträckning och att bedömningsstöden därför har en viktig funktion att fylla ur den aspekten.

Intervjupersoner vid grundsärskolor som är samlokaliserade med en grundskola berättar att man ibland tar kontakt med grundskolan om en elev behöver extra utmaningar. De lärare vi har intervjuat uppger dock att det är vanligare i estetiska ämnen än i svenska och matematik. Man beskriver också att såväl utvecklingskurvan som sätt att ta till sig kunskap ofta ser så väldigt olika ut bland elever som läser ämnen inom grundsärskolan. Därför individanpassar lärarna istället själva, på ett sätt som fångar upp elevers behov av utmaningar. Det påpekas också att det faktum att timplanerna skiljer sig så pass mycket mellan grundsärskolan och grundskolan kan försvåra ett samarbete.

Jämförelser mellan lärargrupper och mellan bedömningsstöd för grundsärskolan respektive grundskolan

Eftersom vi endast har svar på dessa frågor från 34 lärare som undervisar elever integrerat måste vi vara försiktiga med att dra slutsatser kring skillnader i svar mellan de två lärargrupperna. Vad gäller skillnader i uppfattning om de obligatoriska bedömningsstödens betydelse för att fånga upp fler elever i behov av extra anpassningar respektive särskilt stöd kan dock noteras att det är en högre andel av lärare till integrerade elever som svarar "inte relevant". Av intervjuer och öppna svar kan vi ana att svaren innebär att man anser att behovet redan är identifierat. Vi kan också se att lärarna i grundsärskolan generellt är mer positiva. Det är dock fortfarande en minoritet i båda lärargrupperna som svarar att bedömningsstöden i mycket eller ganska stor utsträckning har bidragit till att fånga upp fler elever i behov av extra anpassningar respektive särskilt stöd än vad som skulle varit fallet utan bedömningsstöden. Vad gäller elever i behov av extra utmaningar för att så långt som möjligt kan vi se samma mönster. Lärare i grundsärskolan ställer sig mer positiva och fler lärare som undervisar integrerade elever svarar att det inte relevant.²⁹

I den uppföljning som Skolverket publicerade 2018 om bedömningsstöden i grundskolan var det en högre andel lärare än i den här undersökningen som angav att bedömningsstöden fångar upp fler elever i behov av extra anpassningar och

²⁹ Dock är det mindre skillnader i svarsalternativet "inte relevant" i svaren gällande extra utmaningar än för extra anpassningar och särskilt stöd.

särskilt stöd än vad som hade varit fallet utan bedömningsstöden. Det var många lärare som i den undersökningens öppna svar beskrev att bedömningsstöden ofta bekräftade det som läraren redan hade sett. En kategori lärare menade att det gör bedömningsstöden överflödiga. En annan kategori lärare menade tvärtom att det finns ett värde med att bedömningsstöden bekräftar det man trots sig veta. I vår undersökning är parallellen till detta synsätt att en elevs stödbehov redan anses vara identifierat och att anpassningar och åtgärder vidtas kontinuerligt eftersom eleven är mottagen i grundsärskolan.

Huvudmännens och rektorers användande av de obligatoriska bedömningsstöden

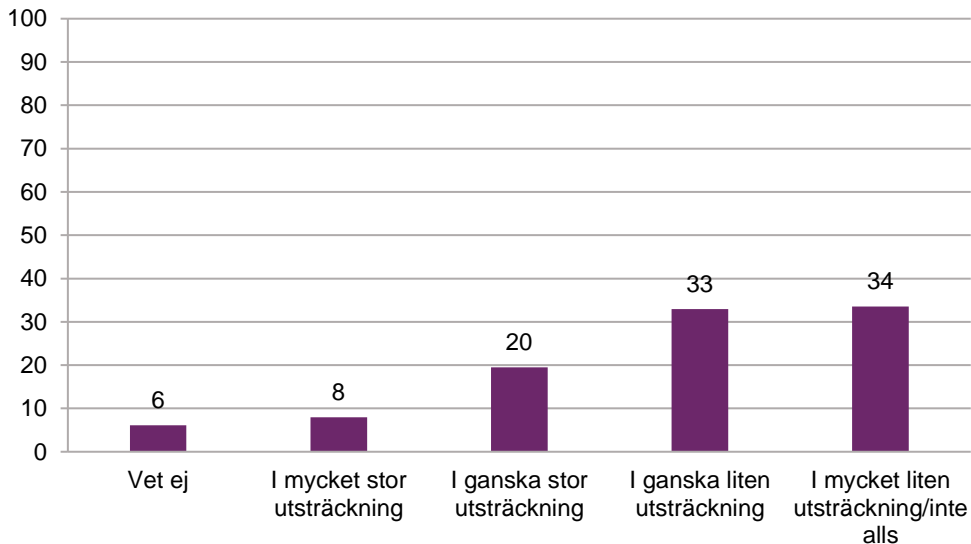
I ett systematiskt kvalitetsarbete ingår att huvudmannen följer upp att bedömningsstöden används på skolenheterna och har rutiner för uppföljning av vad bedömningsstöden har visat.³⁰ För att huvudmannen ska kunna följa upp måste huvudman och rektor ha tillsett att de obligatoriska bedömningsstöden används samt ha information om vad de visar.

Rektor efterfrågar sällan bedömningsstödens resultat

Som diagram 13 visar uppger en majoritet av lärarna, 67 procent, att rektor i ganska eller mycket liten utsträckning efterfrågar de resultat som de obligatoriska bedömningsstöden visar. En dryg fjärdedel anger att rektor i ganska eller mycket stor utsträckning efterfrågar resultaten.

³⁰ Skolverket (2016) *Bedömningsstöd i läs- och skrivutveckling*.

Diagram 13. I vilken utsträckning bedömer du att din rektor efterfrågar de resultat som de obligatoriska bedömningsstöden visar? Andel i procent.*

*Endast de som har använt de obligatoriska bedömningsstöden har besvarat frågan.

De intervjuade uttrycker missnöje över att resultaten inte efterfrågas. Vissa menar att det konsekvent är så att resultatinformation efterfrågas i betydligt lägre grad för grundsärskolan än för grundskolan. Precis som tidigare måste vi vara försiktiga med att dra slutsatser kring skillnader mellan de två lärargrupperna eftersom gruppen lärare som undervisar integrerade elever och har genomfört bedömningsstöden är så pass få. En intressant tendens som vi vill lyfta fram är dock att det är vanligare bland lärare i grundsärskolan att ange att rektor i mycket liten utsträckning eller inte alls efterfrågar de resultat som bedömningsstöden visar.

Huvudmännens ambition är att stärka uppföljningen av grundsärskolan

Intervjuade huvudmannarepresentanter har en mer positiv bild av den egna uppföljningen av grundsärskolan och beskriver hur man arbetar med att stärka uppföljning och kvalitetssäkring för grundsärskolan. Det påtalas att det har varit ett eftersatt område men att bland annat kritik från Skolinspektionen har gjort att arbetet har intensifierats. Av de huvudmän vi har intervjuat är det ingen som på ett systematiskt vis har efterfrågat resultat för obligatoriska bedömningsstöd i grundsärskolan. Dock har en huvudman nyligen beslutat att så ska ske vilket också har skrivits in i den beslutade processen för uppföljning av grundsärskolan.

En av de intervjuade rektorerna betonar betydelsen av att skolhuvudmannen ser till att få kunskap om eventuella skillnader mellan olika grundsärskolor och säger att man kanske har helt olika resultat och arbetsätt på de olika skolorna: *Hur ska vi kunna veta att det vi gör på min skola är rätt om vi inte har något att jämföra med*, frågar den rektorn sig. En annan rektor för fram att den egna huvudmannen sedan några år

har tagit ett samlat grepp kring grundsärskolan och att det nu finns ett starkare intresse för grundsärskolans utveckling och resultat.

Samtidigt som man från huvudmännens sida talar om behoven av att utveckla kvalitetsarbetet i grundsärskolan, en process som de intervjuade huvudmännen säger sig vara mitt inne i, lyfts det faktum att det är vanskligt att dra slutsatser av resultaten av bedömningsstöden. En rektor säger att: *vi kan aldrig göra som i grundskolan, att de har nått den och den nivån. Underlaget baseras på alldeles för få först och främst. För det andra vet vi att elevens utveckling går fram och tillbaka.* Men som en annan rektor betonar så behöver inte dessa förhållanden i sig innebära att inte huvudman och rektor efterfrågar resultaten.

En lärare är kritisk till att den egna huvudmannen inte efterfrågar resultaten och till att Skolverket inte arbetar aktivt för att så ska ske: *Men vad gör Skolverket? Har Skolverket inget intresse av att informationen kommer in till huvudmannen om Skolverket ålägger oss att göra det här.... Det är märkligt att Skolverket inte säger att huvudmännen ska göra det. Nu gör vi det här men kommunen frågar inte efter resultatet. För var ska jag rapportera det här som jag satt och svettades över?*

Bedömningsstöden i grundsärskolan ses som olämpligt underlag för resursfördelning men har andra värden för huvudmannen

En av regeringens intentioner med att införa obligatoriska bedömningsstöd är att den information som kommer fram från de obligatoriska bedömningsstöden ska kunna användas som underlag för hur resurserna bäst fördelas utifrån behov.³¹ Intervjupersonerna tycker att resultaten från obligatoriska bedömningsstöd i grundsärskolan vare sig bör eller kan användas i det syftet. Det beror bland annat på att det är så pass få elever att det är svårt att dra slutsatser av resultatet. Dessutom är man överens om att elevers resultat på ett nationellt bedömningsstöd inte säger så mycket om kvaliteten på undervisningen. Även en elev som inte klarar nivåerna i ett bedömningsstöd kan ha gjort stora framsteg i sin kunskapsutveckling. Flera lyfter också att elever i grundsärskolan ofta har en mindre linjär kunskapsutveckling än elever i grundskolan. Att det en elev kan en månad kanske den inte kan månaden efter, är något som återkommande tas upp i intervjuerna.

De huvudmän vi har intervjuat menar dock att obligatoriska bedömningsstöd i grundsärskolan är något som behövs av flera anledningar; för att kunna följa elevers utveckling, men också för att lärare ska kunna reflektera över den egna undervisningen. Även om två av de tre huvudmän vi har intervjuat ännu inte har som rutin att systematiskt samla in resultaten betraktar man bedömningsstöden som ett av flera underlag för att diskutera utvecklingen i grundsärskolan utifrån. Att öka likvärdigheten i bedömningar i grundsärskolan på både nationell och lokal nivå är också något som ses som mycket centralt av de intervjuade huvudmännen.

³¹ Prop. 2014/15:137.

4 Information och kompetensutveckling

Regeringen har uttalat att ett införande av obligatoriska bedömningsstöd bör föregås av kompetensutvecklingsinsatser.³² Skolverket genomförde år 2016 en stor konferens med 500 deltagare inför att bedömningsstödet skulle bli obligatoriskt för grundsärskolan. Deltagarna fick ge återkoppling genom att svara på några frågor per sms. De flesta var positiva till dagen. Svaren innehåller också många funderingar som vi känner igen från den här uppföljningen. Till exempel om hur man ska hantera extra anpassningar i grundsärskolan, utmaningar kring kollegialt lärande, varför stödet ligger i årskurs 1, varför det inte finns något bedömningsstöd för ämnesområden, etc. Konferenser erbjöds inte på fler orter och ytterligare erbjudanden om kompetensutveckling kring bedömningsstöd i grundsärskolan har inte funnits från Skolverkets sida.

Det finns ett par filmer om de obligatoriska bedömningsstöden i grundsärskolan som är tillgängliga via Skolverkets hemsida. En av de intervjuade lärarna lyfter att filmerna är ett bra stöd. Andra lärare är av åsikten att filmerna är mer av informationskaraktär inför det första användandet och inte användbara för att på ett djupare plan utvecklas i ens kompetens kring bedömning, något som samma grupp lärare efterfrågar.

I intervjuer har det framkommit kritik mot att vare sig Skolverket eller de intervjuades huvudmän har tydliggjort att de obligatoriska delarna i svenska och svenska som andraspråk inte är delar av det bedömningsstöd som heter *Gilla läsa skriva 1 - 6* utan att det som ska användas är ett annat, nyare material.

En majoritet har inte fått men önskar kompetensutveckling

Tabell 3 visar att 73 procent uppger att de inte har fått kompetensutveckling kopplat till de obligatoriska bedömningsstöden.

³² Prop. 2014/15:137.

Tabell 3. Har du fått kompetensutveckling kopplat till de obligatoriska bedömningsstöden i grundsärskolan? Andel i procent* Flera svarsalternativ är möjliga.

	Antal	Andel
Ja, anordnad av huvudmannen	8	3
Ja, anordnad av rektor	17	7
Ja, anordnad av arbetslaget/andra lärare	16	7
Ja, anordnad av SPSM	9	4
Ja, anordnad av annan	15	6
Nej	168	73
Total	230	100

*Det är 0,5% av respondenterna som inte har besvarat frågan.

På frågan om man vill ha kompetensutveckling kring de obligatoriska bedömningsstöden svarar drygt fyra femtedelar ja och en femtedel svarar nej. Enkätresultaten visar också att det är fler lärare som arbetar integrerat i grundskolan som svarar att de inte har fått någon kompetensutveckling kopplat till grundsärskolans obligatoriska bedömningsstöd jämfört med lärare i grundskolan, 90 procent respektive 67 procent. Så här säger en av de svarande i en kommentar till sitt enkätsvar: *För att bedömningsstöden ska få avsedd effekt med bl. a. en kvalitetshöjning av undervisningen och tidigt insatta stödåtgärder, och för att vi ska få en likvärdig bedömning behövs det kompetensutveckling och kollegiala diskussioner kring hur vi tolkar instruktionerna och utför bedömningsstöden.*

I intervjuer lyfter flera att man upplever att det erbjuds mindre kompetensutveckling för lärare i grundsärskolan än för lärare i grundskolan. Några lärare noterar kritiskt att Skolverket visserligen anordnade en utbildningsdag men att den bara erbjöds i Stockholm vid ett enda tillfälle.

Så här säger en annan lärare som har svarat på enkäten: *Viktigt att pedagoger i grundsärskola får möjlighet till samma kompetensutveckling som jag upplever att grundskolan får när det gäller bedömningsstöd. Har känslan att det är svårt för kommunen att ordna samma stöd då man själv är osäker på området.*

I enkäten har vi frågat lärarna ifall de önskar kompetensutveckling kopplat till de obligatoriska bedömningsstöden.

Tabell 4. Andel lärare som svarar att de vill ha kompetensutveckling kopplat till de obligatoriska bedömningsstöden i grundsärskolan. Andel i procent*

	Antal	Andel
Grundsär	146	85
Integrerat	41	71
Total	187	81

*Andelen som inte valt att besvara frågan redovisas inte tabellen, det rör sig om 0,5 procent.

I tabell 4 framgår det att det är en något högre andel i grundsärskolan som svarar att de vill ha kompetensutveckling jämfört med lärare i grundskolan.

De tre huvudmän som har intervjuats har alla organiserat någon typ av kompetensutveckling/kollegialt utbyte i samband med att det frivilliga bedömningsstödet publicerades. Däremot har ingen av dessa huvudmän haft någon särskild satsning i samband med att stödmaterialet blev obligatoriskt att genomföra. Två av huvudmännen uppger dock att de är säkra på att samtliga grundsärskolerektorer har fått information kring att det är obligatoriskt att genomföra bedömningsstöden i årskurs 1.

5 Slutsatser

Skolhuvudmännen har inte säkerställt att alla använder de obligatoriska bedömningsstöden

Sedan 1 januari 2017 är skolhuvudmännen skyldiga att använda sig av obligatoriska bedömningsstöd i grundsärskolan i ämnena svenska, svenska som andraspråk och matematik. Den här uppföljningen visar att en majoritet av de lärare som undervisar elever mottagna i grundsärskolan använder de obligatoriska bedömningsstöden i årskurs 1. Samtidigt visar uppföljningen att 29 procent inte använder bedömningsstöd i årskurs 1 fast de är obligatoriska. Regelverket är tydligt kring att det är huvudmännens ansvar att de obligatoriska bedömningsstöden används i grundsärskolan. Vi kan därmed konstatera att huvudmän och rektorer inte i tillräcklig utsträckning tagit ansvar för att se till att bedömningsstödet används i grundsärskolan.

Det finns olika skäl till att bedömningsstöden inte används av alla lärare. Till dessa hör att vissa lärare inte känner till att de finns, att de upplevs hålla för hög nivå eller att man använder ett annat bedömningsstöd. Som vi kommer att utveckla nedan har också bristande information från såväl Skolverket som huvudmännen, utvecklade strukturer för kollegialt utbyte och kompetensutveckling samt att rektorer i låg utsträckning efterfrågar resultaten av bedömningsstöden betydelsen för att stöden inte används av alla.

Lägre användandegrad bland lärare som undervisar integrerade elever

30 procent av de elever som är mottagna i grundsärskolans årskurs 1 och läser ämnen får sin undervisning i en grundskoleklass, så kallade integrerade elever. Resultaten visar att den lärargruppen i lägre utsträckning än lärare som är anställda i grundsärskolan känner till och använder de obligatoriska bedömningsstöden för grundsärskolan. Medan 25 procent av lärarna i grundsärskolan svarar att de ännu inte har använt bedömningsstöden uppger drygt 40 procent av lärarna till de integrerade elever som finns i grundskolan att de inte använt bedömningsstöden. Undersökningen indikerar att skolhuvudmännen inte alltid ser till att lärare i grundskolan har kunskap om regelverket som gäller för grundsärskolan.

Bedömningsstöd anses ge ökade förutsättningar för likvärdig bedömning

Den majoritet av lärarna som har använt de obligatoriska bedömningsstöden ser olika positiva aspekter av bedömningsstöden. Både lärare och intervjuade rektorer och huvudmän beskriver kartläggning av elevers kunskaper som ett grundläggande och viktigt syfte med att ha obligatoriska bedömningsstöd i grundsärskolan. 85 procent av lärarna tycker vidare att stöden ger en uppfattning av enskilda elevers kunskaper i ämnet.

Ökade förutsättningar för en mer likvärdig bedömning på både nationell och lokal nivå är något som rektorer och huvudmannarepresentanter lyfter som den främsta

fördelen med de obligatoriska bedömningsstöden i grundsärskolan. Nästan tre fjärdedelar av lärarna är av uppfattningen att de obligatoriska bedömningsstöden ger ökade möjligheter till likvärdig bedömning av eleverna. Såväl lärare som rektorer och skolhuvudmän ser också betydelsen av det positiva signalvärdet i att också grundsärskolan, liksom grundskolan har obligatoriska nationella bedömningsstöd.

Obligatoriska bedömningsstöd är inte bara en signal utan också en åtgärd som konkret kan tänkas leda till att elevernas kunskapsutveckling fokuseras mer i grundsärskolan än vad som har varit fallet tidigare. Bedömning av kunskaper är generellt ett område som behöver utvecklas inom grundsärskolan enligt de intervjuade och obligatoriska, nationella och forskningsbaserade bedömningsstöd utgivna av Skolverket anses vara ett betydelsefullt verktyg i den processen.

Bedömningsstödens resultat används i undervisningen

Att bedömningsstöden inte bara genomförs utan också används för att utveckla undervisningen är ett annat av uppföljningens huvudsakliga resultat. Drygt två tredjedelar av lärarna anger att bedömningsstöden ger en uppfattning om hur den egna undervisningen fungerar. Dessutom menar drygt hälften att resultaten av de obligatoriska bedömningsstöden påverkar den egna undervisningen. Det innebär i sin tur att de obligatoriska bedömningsstöden kan antas ha positiva konsekvenser för kvaliteten på undervisningen för elever som är mottagna i grundsärskolan i ämnena svenska, svenska som andraspråk och matematik. Det ska dock nämnas att det i uppföljningen har framkommit kritik mot att bedömningsstöden, framför allt i matematik, är för svåra för elever som läser ämnen i årskurs 1 i grundsärskolan.

Det kollegiala lärandet kring bedömning behöver utvecklas

Ett annat betydelsefullt verktyg för att utveckla arbetet med bedömning i grundsärskolan är det kollegiala lärandet. Uppföljningen visar att en majoritet av lärarna inte har stöd av kollegor i genomförandet av bedömningsstödet. Det beror i sin tur bland annat på att det ofta bara är en eller ett fåtal lärare som undervisar elever i ämnen i årskurs 1 i grundsärskolan. Men det kan också bero på att det inte finns utvecklade strukturer för kollegialt lärande för lärare i grundsärskolan i samma utsträckning som det gör för lärare i grundskolan.

Information om bedömningsstöd och kompetensutveckling kring bedömning är också ett utvecklingsområde

Vi ser att lärare efterfrågar mer kompetensutveckling kring bedömning i allmänhet och bedömningsstöd i synnerhet. Information om bedömningsstöden efterfrågas också. Det är bara en dryg fjärdedel som har fått ta del av kompetensutveckling kopplat till de obligatoriska bedömningsstöden. I gruppen lärare i grundskolan som undervisar integrerade elever är andelen som inte har tagit del av kompetensutveckling så hög som 90 procent. Samtidigt säger fyra femtedelar av

samtliga lärare att de skulle vilja ha kompetensutveckling kring de obligatoriska bedömningsstöden.

Uppföljningen visar vidare att det finns en stark efterfrågan på att Skolverket generellt ska bistå med mer stöd än vad som har varit fallet hittills vad gäller bedömning och arbete med läroplanen i grundsärskolan. Kompetensutveckling för rektorer kring bedömning och styrdokumentsfrågor generellt för grundsärskolan har också efterfrågats. Vår bedömning är att en delförklaring till ett av undersökningens huvudresultat, att alla berörda lärare inte använder bedömningsstöden, är att Skolverket i för låg utsträckning har prioriterat information och erbjudande om kompetensutveckling kring bedömningsstöd i grundsärskolan.

Uppföljningens resultat understryker således behovet av att alla huvudmän och rektorer med ansvar för elever mottagna i grundsärskolan skapar strukturer för bedömning i grundsärskolan där bedömningsstöden är en del. För huvudmän med få elever mottagna i grundsärskolan kan det betyda att de behöver samarbeta med andra huvudmän. Rektorerna måste också se till att lärare får reell möjlighet att delta. Vi vill dock betona att lärare som undervisar elever mottagna i grundsärskolan även har ett eget ansvar för att informera sig om att det är obligatoriskt att genomföra bedömningsstöd för elever som är mottagna i grundsärskolan och läser ämnen. En slutsats är också att inte minst de lärare som undervisar integrerade elever behöver fångas upp och få det stöd och den kompetensutveckling de har behov av. Att undervisa utifrån två läroplaner kräver att lärare får möjlighet att få stöd och föra dialog med andra lärare som undervisar och har specialkompetens kring grundsärskolans målgrupp.

Rektorer efterfrågar sällan resultatet av de obligatoriska bedömningsstöden

För att bedömningsstöden ska vara en del av det systematiska kvalitetsarbetet behöver rektorer och huvudmän efterfråga resultaten. En analys av resultaten bör ske hos såväl lärare som på rektors- och huvudmannanivå. Undersökningen visar att en majoritet av lärarnas rektorer inte efterfrågar resultaten. I intervjuer har vi också stött på exempel på att huvudmännen inte heller gör det. Lärare som har varit nöjda med bedömningsstöden i sig tycker att det är en stor brist att resultatet inte efterfrågas. Ett lågt intresse från rektor och huvudman kan också bli en signal om att bedömning i grundsärskolan inte är en prioriterad fråga. I förlängningen kan det i sin tur betyda att kursplanerna inte blir lika närvarande i planeringen av undervisningen som de bör vara.

Syftet att identifiera elever i behov av extra anpassningar och särskilt stöd ses inte som så betydelsefullt i grundsärskolan

Ett av regeringens övergripande syften med att införa obligatoriska bedömningsstöd i grundsärskolan verkar ha ett mindre värde i grundsärskolan än i grundskolan. Det handlar om att tidigt identifiera elever som är i behov av extra anpassningar, särskilt stöd eller extra utmaningar för att nå så långt som möjligt.

Drygt en tredjedel tycker att bedömningsstöden bidrar till att identifiera fler elever i behov av extra anpassningar respektive särskilt stöd än vad som hade varit fallet utan bedömningsstöden. Resterande, det vill säga en majoritet, anser inte att stöden fyller den funktionen eller tycker inte att frågan inte är relevant.

Vad gäller om bedömningsstöden bidrar till att fånga upp fler elever som har kommit långt i sin kunskapsutveckling än vad som hade varit fallet utan bedömningsstöden är svaren mer jämnt fördelade. Knappt hälften är positiva medan den andra hälften är mer negativa eller anser att frågan inte är relevant.

I grundsärskolan är det ofta små elevgrupper och fler vuxna i en undervisningssituation som både är individuellt anpassad och som kontinuerligt anpassas till elevernas behov. I de skolor vi har besökt har det därför varit vanligt att betrakta den ordinarie undervisningen som en typ av extra anpassning eller särskilt stöd. Rektorer och skolhuvudmän ger också uttryck för det synsättet. Därför är det kanske inte så förvånande att de svarande uttrycker sig mer negativt än de lärare som använder grundskolans bedömningsstöd kring stödens möjlighet att fånga upp fler elever än vad som annars hade varit fallet. Även om undersökningen visar att regleringarna kring extra anpassningar och särskilt stöd inte alltid tillämpas så gäller regelverket för grundsärskolan. Om det inte tillämpas kan det få olika typer av negativa konsekvenser. En konkret sådan handlar om att åtgärdsprogram går att överklaga. Ifall det inte upprättas ett åtgärdsprogram när en elev i grundsärskolan är i behov av särskilt stöd finns det inget beslut att överklaga. Det är huvudmannens ansvar att se till att den verksamhet som bedrivs följer gällande föreskrifter.

Utbredd kritik mot att bedömningsstöd är obligatoriska just i årskurs 1

Uppföljningen visar att det generellt finns en positiv inställning till att grundsärskolan har obligatoriska bedömningsstöd. Samtidigt finns det en utbredd kritik mot att bedömningsstöden är obligatoriska just i årskurs 1. Syftet är visserligen att kartlägga elevers kunskaper, något de allra flesta menar behövs. Men den allmänna uppfattningen är ändå att lärare och elev inte känner varandra tillräckligt väl för att en kommunikation som möjliggör att en elev visar sina faktiska kunskaper ska ha hunnit etablerats redan i årskurs 1. Det faktum att en del av eleverna på grund av särskilda skäl inte har gått i förskoleklass gör dessutom att de eleverna inte är lika vana vid en skolmiljö, vilket i sin tur försvårar ett rättvisande resultat av bedömningsstöden. Samtidigt bör, enligt Skolverket, en elevs kunskaper kartläggas i olika skeden och i många sammanhang under skolgången.

Inflödet av elever som blir mottagna för att läsa ämnen i grundsärskolan ökar med elevernas ålder. Det i sig gör att det kan betraktas som ineffektivt att välja ett obligatorium just i årskurs 1, något som har kommit fram i undersökningen. Andra har lyft hur viktigt det är att det finns kartläggningsinformation att tillgå inför övergång och förordar därför obligatorium i årskurs 3. Vi har inte undersökt frågan tillräckligt för att ta ställning till i vilken årskurs ett obligatorium gör mest

nytta. Dock kan vi konstatera att kritiken mot valet av årskurs 1 är så pass utbredd att frågan bör ses över.

Grundsärskolan vill ha en bedömningsstruktur likt grundskolan – men den måste anpassas till grundsärskolans förhållanden

Regelverken är tydliga med att kunskapsutveckling ska vara i fokus i grundsärskolan. Att kunskapsutveckling ska bli mer centralt i grundsärskolan är också något som de intervjuade är överens om. Det talas om att omsorg allt för länge har varit för central inom skolformen. Samtidigt är synen på kunskap, läroplanen för grundsärskolan och bedömningsstöd något som det har reflekterats mycket kring i intervjuerna. Sammanfattningsvis efterfrågar intervjupersonerna ett regelverk liknande grundskolans, inklusive en liknande bedömningsstruktur. Å andra sidan påtalar många att elever med intellektuell funktionsnedsättning har andra förutsättningar och att det därför inte oreflekterat går att applicera förändringar som genomförs i grundskolan på grundsärskolan. I sammanhanget bör det lyftas fram att Riksrevisionen har kritiserat regeringen och Skolverket för att riskera att inte uppfylla intentionerna om att utbildningen i grundsärskolan ska motsvara utbildningen i grundskolan och samtidigt anpassas till grundsärskolans förhållanden. En av kritikpunkterna handlar om att antalet bedömningsstöd i grundsärskolan är för få.³³

Synen på kunskap i grundsärskolan kan också påverkas av att andelen med pedagogisk högskoleexamen i den samlade personalstyrkan är relativt låg. Detta mycket på grund av att antalet assistenter och andra personalkategorier är högre än i grundskolan. Det gör att huvudman och rektor får ett särskilt ansvar att se till att personal utan lärarutbildning får kunskap kring styrdokumentet och om metoder för att arbeta läroplansstyrt också i typiska omsorgssituationer och de delar av dagen när eleven inte är i klassrummet.

Syftet med obligatoriska bedömningsstöd är inte formulerade utifrån grundsärskolans förutsättningar

En av slutsatserna av den här uppföljningen är att vissa av de syften som regeringen har formulerat för de obligatoriska bedömningsstöden inte fungerar lika bra i grundsärskolan. Vi har tidigare lyft att en majoritet inte tycker att bedömningsstöden tillför något stort mervärde vad gäller att identifiera fler elever i behov av extra anpassningar och särskilt stöd i grundsärskolan. En annan av regeringens intentioner var att resultaten av de obligatoriska bedömningsstöden ska kunna fungera som underlag för resursfördelning på huvudmannanivå. För det första går det inte att se samma koppling mellan kvalitet i undervisning och resultat i bedömningsstöd som i grundskolan. För det andra är det frågan om så få elevresultat att det inte fungerar att göra analyser på gruppnivå. Dessutom tycker samtliga intervjuade att det vore direkt olämpligt att koppla resursfördelning till

³³ RiR 2019:13 *Grundsärskolans kunskapsuppdrag – styrning, stöd och uppföljning*.

elevresultat i grundsärskolan. De huvudmän vi har intervjuat är dock överens om att införandet av obligatoriska bedömningsstöd är en positiv förändring som gagnar grundsärskolan. Huvudmännen betonar bland annat värdet av att kunna följa elevers utveckling, att lärare ska kunna reflektera över sin egen undervisning och för att öka likvärdigheten i bedömningar i grundsärskolan på såväl nationell som lokal nivå. Därtill tillkommer värdet av ökat fokus på bedömning i grundsärskolan.

Skillnader i användande av bedömningsstöd mellan grundskolan och grundsärskolan

2018 genomförde Skolverket en uppföljning av de obligatoriska bedömningsstöden i grundskolan. Det gör att vi på vissa områden har kunnat jämföra resultaten för grundsärskolan med resultaten för grundskolan. Sammanfattningsvis kan vi konstatera att lärare i grundskolan använder de obligatoriska bedömningsstöden i högre utsträckning än vad lärare som undervisar elever mottagna i grundsärskolan gör. Det är också tydligt att lärare som har använt grundskolans bedömningsstöd har bättre möjligheter att samarbeta kring bedömningsfrågor kollegialt än vad lärarna som använder grundsärskolans bedömningsstöd har. Lärare som undervisar elever i grundskolan ser också att bedömningsstödet har ett större värde vad gäller att identifiera elever i behov av extra anpassningar och särskilt stöd jämfört med lärare som undervisar elever mottagna i grundsärskolan.

Skillnader i användande av bedömningsstöd i grundsärskolan mellan de två lärargrupperna

En del av den här undersökningen har varit att undersöka eventuella skillnader mellan den grupp lärare som undervisar elever i grundsärskolan jämfört med den grupp lärare som undervisar integrerade elever. Som vi redan har konstaterat är den mest framträdande skillnaden att lärare som undervisar elever mottagna i grundsärskolan men som finns i en grundskoleklass, använder bedömningsstödet i lägre utsträckning än vad lärarna i grundsärskolan gör, 41 procent jämfört med 25 procent. Även om det generellt är få lärare som har fått kompetensutveckling kring bedömningsstöden visar uppföljningen att hela 90 procent av de som undervisar integrerade elever inte fått kompetensutveckling jämfört med lärarna i grundsärskolan där 67 procent fått kompetensutveckling. Sammanfattningsvis vad gäller grundskollärare som undervisar integrerade elever finns ett antal resultat som alla pekar på att problem kvarstår på områden som Skolinspektionen lyfte i kvalitetsgranskningen *Integrerade elever* från 2016.³⁴ Ett exempel på detta är att lärare i grundskolan som undervisar integrerade elever behöver ha fler forum för att samverka kollegialt. Ett annat exempel är att planeringen av undervisningen inte alltid utgår från grundsärskolans kursplaner. Om undervisande lärare inte har

³⁴ Skolinspektionen (2016) *Integrerade elever*.

kunskap om kursplanerna är det mindre sannolikt att läraren känner till och använder bedömningsstödet för ämnen i grundsärskolan eftersom dessa är utformade utifrån kursplanernas innehåll.

Avslutning

Uppföljningen visar sammanfattningsvis att en majoritet av lärarna använder de obligatoriska bedömningsstöden för grundsärskolan. Samtidigt är det 29 procent av lärarna som inte använder de obligatoriska bedömningsstöden för elever som läser ämnen i årskurs 1. 44 procent använder inte heller de frivilliga bedömningsstöd som Skolverket tillhandahåller för elever som läser ämnen i år 1-6 i grundsärskolan. Det samtidigt som regeringen betonar att en kontinuerlig och systematisk bedömning, uppföljning och utvärdering av elevernas kunskapsutveckling och sociala utveckling är avgörande för att alla elever ska nå så långt som möjligt.

Skolverket menar därför att det är avgörande att både rektorer och huvudmän ser till att de obligatoriska bedömningsstöden används men också att på ett mer generellt plan utveckla möjligheter till kollegialt lärande och kompetensutveckling kring bedömning i grundsärskolan. Fler huvudmän och rektorer måste också efterfråga resultaten i betydligt högre utsträckning än vad som är fallet idag. Uppföljningen har också visat på behovet av att säkerställa att kunskapen hos målgruppen stärks kring regelverket om extra anpassningar och särskilt stöd.

Av Skolverkets instruktion framgår att myndigheten har i uppdrag att kontinuerligt bedöma behovet av och utveckla bedömningsstöd. Skolverket planerar därför att ta ett förnyat grepp kring information och kompetensutveckling kring bedömningsstöd i grundsärskolan. Skolverket kommer också att överväga om den här uppföljningens resultat ska leda till en revidering av befintliga bedömningsstöd eller utveckling av nya bedömningsstöd alternativt annat stödmaterial för grundsärskolan. Vidare har Skolverket i olika sammanhang lyft att utbildningen för elever med intellektuell funktionsnedsättning skulle behöva genomlysas på ett mer övergripande plan. Detta för att säkerställa att utbildningen ger eleverna förutsättningar att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling. Skolverket bedömer att den här rapporten ytterligare aktualiserar behovet av en sådan utredning.

Referenser

- Förordning (2015:1047) med instruktion för Statens skolverk.
- Förordning (2011:30) med instruktion för Specialpedagogiska skolmyndigheten
- Prop. 2009/10:165 *Den nya skollagen – för kunskap valfrihet och trygghet.*
- Prop. 2014/15:137 *Obligatoriska bedömningsstöd i årskurs 1.*
- Regeringsbeslut U2015/03529/S. *Uppdrag om kunskapskrav i läsförståelse och obligatoriska bedömningsstöd i årskurs 1.*
- Riksrevisionen (2019) *Grundsärskolans kunskapsuppdrag – styrning, stöd och uppföljning.* RiR 2019:13.
- Skolinspektionen (2010) *Undervisningen i svenska i grundsärskolan.* Rapport 2010:9.
- Skolinspektionen (2016) *Integrerade elever.*
- Skollagen (2010:800).
- Skolverket (2011) *Kunskapsbedömning i skolan – praxis, begrepp, problem och möjligheter.*
- Skolverket (2016) *Bedömningsstöd i läs- och skrivutveckling i grundsärskolan.*
- Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2017:4) *om obligatoriska bedömningsstöd i svenska, svenska som andraspråk och matematik i årskurs 1 i grundsärskolan.*
- Skolverket (2017) *Gilla matematik.*
- Skolverket (2018) *Mottagande i grundsärskola, gymnasiesärskola samt urval till gymnasiesärskolans nationella program.* Skolverkets allmänna råd med kommentarer.
- Skolverket (2018) *Uppföljning av obligatoriska bedömningsstöd i årskurs 1.*
- SOU 2004:98 *För oss tillsammans – om utbildning och utvecklingsstörning.*